

శ్రీ సనాతన గ్రంథమాల

ప్రహేళికావళి

మృత్యుంజయము

[సాక్షాత్తు ప్రపంచము]

తర్జానంద స్వామి

శ్రీ సనాతన గ్రంథమాల

ప్రమానము ౨

శుక్ల నామ సం॥ ఆశ్వయుజమాసము

మృత్యుంజయము

“హంసలకు మరణ మాసన్నమైనదని తెలియవచ్చినప్పుడు, పూర్వము కంటే బిగ్గరిగా నెలుగై గానముచేయును. ఏలన అవి తమ స్వామియగు భగవంతుని సన్నిధానమునకు బోవుచుంటిమను నానందముతో నిండిపోవును. ...నేనీ హంసలకు సమాచర భక్తుడను; వాని దైవతమునకే నేనును స్వార్పణము చేసికొనియున్నవాడను.....ఈ జీవనమును బాసిపోవుటలో నేను పక్షులకంటే హెచ్చుగ దిగులు పడుటలేదు.”

రజత ముద్రాక్షరశాల : తెనాలి.

1929.

వెల 0—3—0

ప్రీతి క.

ఈ గ్రంథమాల ప్రకటనను ప్రారంభించి రెండు నెలలైనను కాలేదు. అయినను ఆంధ్రసాదరుల త్యక్తాహ్వానముతో దీనికి స్వాగతమొసంగుచు, నితస్వల్ప మూల్యమునకు మిగుల సమూల్యములగు సద్బోధలుగల గ్రంథములు లభింపజేయుచున్నందుకు ధన్యవాదముల గావించుచున్నాను. వారియాదరణ కర్తులమగుటకు మార్కొక టేమార్గము కలదు. సకాలమున, చక్కని విషయములతో గూడిన గ్రంథములను, వాగ్దానము ప్రకారము పాఠకుల కందజేయుటయే. అటులనే చేయుదుముగాక!

సంవత్సరమునకు 300 పుటలును, ఒక్కొక్కసంచికకు 50 పుటలును నిర్ణయించుకొంటిమి. కాని అది సాధ్యపడునటుల గాన్పించదు. మొదటి ప్రచురణమునందే దాదాపు 70 పుటలున్నవి. ఈ రెండవదానిలోను రమారమి అన్ని పుటలుండవలసి వచ్చినది. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత, మిగుల చిన్న చిన్న వాక్యములతో సంభాషణరూపమున నున్న మూలగ్రంథమును ఎంత సంగ్రహ పఱచినను, విషయగ్రహణమునకు భంగమురాకుండ నింకను తగ్గించుటకు వీలుపడినదికాదు.

అయినను రాబోవుగ్రంథములందు ఏబడేసి పుటలకు తగ్గకుండనే ప్రకటించుచు, చందా నొక్కరూపాయిగనే నిలువ నిశ్చయించితిమి. ఇకపాఠక. సోదరులగూర్చి మేము చేయు విన్నపమొక్కటిగలదు. ఈగ్రంథభావములు విస్తారముగ ప్రచారములోనికి వచ్చుకొఱకు తమతమ బంధుమిత్రాదులను చందాదారులగుటకై ప్రోత్సహింపఁగోరుదుము. అంతకంటెను ముఖ్యముగ సీగ్రంథములకైకొను వాఁలెల్ల తాము వీనిని చదువుటేగాక, సాధ్యమైనంతమందిచేత, స్త్రీలచేతను పురుషుల చేతనుగూడ, చదివింతురు గాకయని కోరుచున్నాము. అటుల చేయువారందఱును మాయుద్యమమును సఫలముచేసి మాకృతజ్ఞకు సదా పాత్రులగుదురు!

తమచందాధనము నింకను చెల్లించియుండనివారు తమ గామే పంపబ్రార్థితులు.

ఇట్లు

కందేవు నరసింహము

మేనేజరు.



మృత్యుంజయము.

‘సోక్రటీస్’ను వారొక మహాతత్వవేత్త. గ్రీసుదేశీయుడు. ఆదేశపు మూఢవిశ్వాసముల ఖండించి, శుద్ధమగు పారమార్థికబోధలను జేయసాగెను. ప్రాచీనమతభంగమగు నుపదేశములగావించు చుండెనను అభియోగము వానిపై మోప, న్యాయాధిపతులు విషమునిచ్చి మరణము పాలేయు దండనను విధించిరి. ఆమహానీయుడు విషమునుద్రావి మరణింపనున్న దినమున, తనశిష్యులతోడను, చెరసాలలో దననుచూడవచ్చిన వారితోడను మరణరహస్యముల గూర్చియు, తత్వజ్ఞుల పరమావధినిగూర్చియు ముచ్చటించిన విధమును దెలియుదుముగాక. సంభాషణ రూపమున కడుహృద్యముగ నుండును గ్రంథవిస్తరభీతిచేత, సంగ్రహించి వ్రాయుచున్నారము.

సుఖదుఃఖములజంట

సోక్రటీసు (ఉదయమున చెఱసాలలో) ఏకైకపైనిగూర్చుండి, కాలును ముడుచుకొని దానిని రుద్దుకొనుచు, అచ్చటి వారితోనిట్లనెను. నరులు ‘సుఖము’ అనిచెప్పునది యెంతచిత్రమైనది! దానికిభిన్నముగాదోచు దుఃఖమునకును దానికిని గల సంబంధము చాలవిచిత్రముగనుండును! అవిరెండును నరునకొకేసారియునుభవమునకురావు; కాని అవిరెండును భిన్నవిషయములయ్యు, వానికొనలు కలిపి ముడివేయబడినట్లు, నరుడొకదానికై ప్రయత్నించి దానినిసంపాదించుకొనినప్పుడు, రెండవదానిని

కూడవిధిగా స్వీకరింపవలసినవాడగు చున్నాడు. 'ఈ సపు'కవి యీవిషయమును గ్రహించియుండిన యెడల, సుఖదుఃఖములు రెండును పోట్లాడుకొనుచుండ భగవంతుడు చూచి, వానికి సఖ్యతగూర్చి ప్రయత్నించెననియు, సఖ్యతపొసగకుండుటచేత విసిగి, తోకలనుకలిపి ముడివేసి విడిచెననియు, ఆకారణముచేత వానిలో నొకటినరునికడకువచ్చు నపుడు రెండవది కూడ తప్పకవచ్చుచుండుననియు; ఒకకట్టుకధనల్లి ప్రాసియుం డెడివాడు. నాస్థితిఅట్లున్నది. సంకెట్టవేసియుఁటచేత నాకాలికి నొప్పికలిగియుండెను; ఇప్పుడో (కాళ్లరుద్దుకొనటచేత) నానొప్పికి వెనువెంటనే సుఖమువచ్చినట్లు కాన్పించుచున్నది.

మరణసమయమున కవనము.

అచ్చటివారొకరు, సోక్రటీసది వరకెన్నడును కవనము చేసినవాడుగాక, చెఱసాలలో మరణదండన విధింపబడి యున్న సమయమున, కవిత్వముచెప్పుటకు కారణమేమని 'ఎవెనసు' అను నతడుశంకించుచున్నాడని తెలిపిరి.

సోక్రటీసట్లనెను: అట్లులెనచో వానికేయధార్థమును తెలుపుము. (ఎవెనసు గొప్పకవిగదా!) వానితోగాని, వాని రచనలతోగాని నేనుపోటీరాగోరియటలచేయలేదనుము. అపని సులభమైనదికాదని నే నెఱుంగుదును. నాకు గలిగిన కొన్ని స్వప్నములభావ మేమై యుండునాయని పరీక్షించుచున్నాను. ఈరీతిగా గానముచేయుమని అవినన్ను ప్రేరేపించు చున్నటుల నా యంతరాత్మకు గల్గిన స్ఫురణను అనుసరించుచున్నాను.

యథార్థమిది. నాగతజీవితావస్థ లందొకే స్వప్నము చాల సార్లు వచ్చుచుండెను. అది వేర్వేరు రూపములుగా వచ్చుచుండెను. కాని యెల్లప్పుడును “సోకృతీసు ! గానమునకై ప్రయత్నించుము, గాన రచనగావింపుము” అనియే చెప్పుచుండెను. పందెములలో పరుగులెత్తువారిని ప్రేక్షకులు హెచ్చరింపుచు ప్రోత్సహము చేయుచుండుతీరున, నాజీవితములో నేను శూనియున్న పనిలో నన్నికల హెచ్చరింపుచు ప్రోత్సహింపుచుండెనని ఇంతకుపూర్వమును తలంచుచుంటిని. నే నిదివరకు దేనినిపూని పాటుబడుచుంటినో, అట్టి గానమునే రచింపుమని ఆస్వప్నము పురికొల్పుచున్న ట్లువాకలిగినది. ఏలయన తత్వ విచారణ అత్యుత్తమగానమని నాభావము. మఱియు నాజీవితమును తత్వవిచారణయందు గడిపితిని. కాని యీ అభియోగ విచారణము తరువాత దేవుని తిరుణాళ్ళ మూలమున నా మరణ మాలస్యముకాగా, “ఒకవేళ నాస్వప్నము, సామాన్యముగానందఱు ననుకొనుగానమునేరచింపుమనినన్నుకోరుచుండే నేమి, అటులైనయెడల నే నటులనే చేయవలయును. అవిధేయుడ కాదగదు” అని తోచినది. నేను తనువువిడిచి పోవు లోపల, నాస్వప్న దేశమున కనుసరణముగా కవిత్వరచనచేసి యంతరాత్మను తృప్తిపరచుకొనుట శ్రేయమని తలచితిని. కాబట్టి యిప్పుడు తిరుణాళ్లు జరుగుచున్న దేవతపేర నొకస్తోత్రమును మొదటగా రచించితిని. అపిమ్మట ‘ఈసపు’ కవి కట్టుకథలలో నేనెఱిగినవి, నాచేతికి సిద్ధముగా దొఱికినవి, అనగా

మొట్టమొదటగా స్ఫురించినవి తీసికొని కవనమల్లికిని. ఏల యందురా కవిగాగోరువాడు కల్పనాశములనే యుపయోగించవలెనుగాని; కేవలము యథార్థమును పద్యములలో బెట్టదగదని నాయభిప్రాయము. నాకేమో కల్పనచేతకాదు.

మృత్యువునకు స్వాగతము.

ఎవెనసుకవికి ఈసంగతిని చెలిపి, వానిని వీడ్కొంటినని చెప్పుము. తాను బుద్ధిమంతుడేని, సాధ్యమైనంత త్వరలో నన్నననరించి రమ్మని చెప్పుము. నేనీదినమున వెడలిపోవలసినట్లున్నది. దండనాధికారుల నిర్ణయమిది!”

సిమియననునతడు “సోక్రటీసు! ఎవెనసునకు చిత్రమగు సలహా నొసగుచున్నాడవు! నే నాయనను చాలసార్లు కలిసికొనినాడను. ఆయన విషయము నేను గ్రహించినంత మట్టుకు, నీసలహా నెంతమాత్రమును సంగీకరింపువాడు కాడనుట స్పష్టము” అనెను.

సోక్రటీసు “ఏమిటీ! ఎవెనసు తత్వవేత్త. కావున మరణము నిచ్చగించును. ఆత్మవిద్యలో పాల్గొనుట కేమాత్రమైన అర్హతగల ప్రతివరుడును అటులనే కోరును. కాని యటువంటివాడు చేతులార హింసించుకొనడు. అది మరల దోషముట! నీవును, సిమియసును ఘైలోలాసునొద్ద నున్నవారుగదా! వానివలన ఈసంగతులను వినలేదా?” అనగా వారట్టిదిదేని స్పష్టముగ వినలేదనిరి. అంతట సోక్రటీసిటుల చెప్పసాగెను.

“మంచిది, నేను కర్ణాకర్ణిగ విన్నదానిగూర్చి చెప్పెదను. నేను వినినదానినేని మీకు చెప్పవలదను కారణ ముండదుగదా ! చూడుడు, నే నుత్తరలోకమునకు పయనమైపోవు నీ సమయమున, నా ప్రయాణమునుగూర్చి ప్రసంగించుటయు, దాని స్వభావమునుగూర్చి నా యూహల దెల్పుటయును మించి నాకింక నర్హతర కార్యమేమి యుండగలదు? ఇప్పటి నుండి నూర్యాస్తమయమువఱకు నింతకుమించిన మంచిపని యేముండును? మీ రుత్సాహముతో వినుడు. బహుశః మీ రేదో యొకప్పుడిట్టిది విననే విందురు. మానవజాతిని శాసించు మతేయితర ధర్మముకంటెను, ఈధర్మము సనాతనమును, అన్యులం ఘోషియమునని నే ననుచో నెఱగుపడుదురు కాబోలు! కొన్నిసం దర్భములందు, కొందఱివిషయముసమాత్రము, జీవించియుంట కంటె మరణించుట మేలు అనలేము. మృత్యువెవరికి శ్రేయస్కరమో ఆపురుషులు సయితము తమకు దాముగ ఏమియు ప్రయోగము చేసికొనరాదు నుడీ. అన్యులగు నుపకారులకై వేచియుండవలసినదే! ఇట్లనుచో నామాటలబ్బురముగ దోచ వచ్చును. దానికి కారణమును తెలిపెదను.

అశ్రుహత్య దోషమే !

శాస్త్రముల అంతరార్థ మిటులుండును. సరుహొకవిధ మిగు చెఱయందున్నాడు. తనకైతాను విడివడి పోరాదు; చారిపోదగదు. ఇది బహు గంభీరమైన విషయము! సులభ

ముగ మనస్సున బట్టదు. దేవతలు మన రక్షకులనుటయు, నరుల మగు మనము వారిసొత్తులలో చేరినవారమనుటయు సత్యమని నానిశ్చితాభిప్రాయమైయున్నది. సరే, నీసొత్తుగు నొక జీవి, నీవుచావుమని కోరకున్నను, దనను దాను చెప్పుకొన జూచునెడల నీకు దానిని కోవమురాదా? దండన కవకాశ మున్నచో నీవు దానిని దండింతువుగదా! అదేరీతిగ తన ప్రాణమును దాను తీసికొనుటకు ఏమానవునికిని నధికారములేదు. నాకు తట్టించినటుల దేవత లేదేని యవసరము గల్పించు వటకును వేచియుండవలసినదే. ఇట్లు నిర్ణయించుట ఆసంగ తము కాదుగదా?"

అంత సీబియసను నరెడిట్లనెను; "నిజము; అది సహజముగ గాన్పించుచున్నది. అయినను తత్వవేదులు మృతిని కొరుకొందురని నీవు చెప్పుచుంటివే? భగవంతుడు మనపోషకుడై మనము వాని సంపదయనుట సత్యమైనచో, మనమాటలు పరస్పర విరుద్ధములుగలేవా? ప్రభువులలో నెల్ల శ్రేష్ఠతములగు దేవతలు తనను పరిపాలించుచుండగా, వారి సేవనువిడిచి విజృంభించు నరుడు పారిపోక, తృప్తుడై యుండుననుటయే సమంజసముగదా! దేవతలు తననురక్షించు నప్పటికంటె మిన్నగా, తాను స్వతంత్రుడై జీవించు నప్పుడు, స్వయముగ రక్షించుకొనగలగని యతడుతలంపబోడు. పిచ్చివాడెవడైన అటుల తలంపవచ్చును. తనయజమానుని విడిచిపారిపోవుటే మంచిదనుకొనవచ్చును. యోగ్యుడగు యజమాను కడనుండి

తప్పించుకొనిపోవుట తగదనియు, వీరగునంతకాలము తాను వానియొద్దనేయుండి తీరవలయుననియు గ్రహింపలేని బుద్ధిహీనుడుమాత్రము పారిపోనగును. కానివిజ్ఞానియో, తనకన్న శ్రేష్ఠుడగు నొకనికడ నెల్లకాలము నుండిపోవలయుననియే నిశ్చయముగకొరుకొనను. ఇదిసత్యమగునేని “మరణమనిన, విజ్ఞానిదుఃఖించును. పామరుడు సంతసించును!” అని నీవిప్పుడు చెప్పుచున్నదానికి భిన్నముగా పర్యవసానము తేలగలదు.

ఇట్లు సిబీసు నొక్కచెప్పవలకుల విని సోక్రటీసు సంతసించునటులగాన్పించి, యచటివారివంక దృష్టి నిలిపి “సిబీసు సదా తర్కవిమర్శనము చేయుచుండును. ఒకరుచెప్పదానిని వెంటనే తృప్తికరమని యొప్పుకొనడు.

ఉత్తరలోక జీవనము.

వీరారోపించు ఈనేరమునుగూర్చి, నేనొకన్యాయస్థానముందేయున్నటులదలచి, సమాధానము చెప్పకొనవలయునని భావించుచున్నాడు. సరే కానిండు. నా అభియోగవిచారణ కాలమున నేను ఆన్యాయాధిపతుల మ్రోలగావించుకొనినదానికంటె, నెక్కుపజయప్రదముగా మీయెదుట ప్రతివాదము చేసికొందునుగాక. వినుడు. యోగ్యులును, విజ్ఞులును నే యగు ఇతిర దేవతల తోడను, ఇదివరకు మురణించియున్నట్టియు ఈలోకములోనిమానవులకన్న యుత్తములగునట్టియు నరులతోడను దేవింపబోవుచుంటినని నాభావము; అటులకానియెడల, నేనునా

మరణమును గూర్చి విచారపడకపోవుట నేరమేయగును. నేను ఖండితముగా నిశ్చయమనజాలకున్నను, శ్రేష్ఠతరులగు నరుల తో జీవింపబోవనుంటినను నావిశ్వాసమునుమీరుగమనింపవలసి యున్నారు. కానియిట్టి విషయములలో నేనంత ఖండితముగా నొక్కిచెప్పగలనో అంత ఖండితముగా చాల నుత్తములగు యజమానులచెంత జీవింపబోవుచుంటినని నొక్కిపలుకుచున్నాను. కాబట్టి మరణమన్న నేనంతగా దుఃఖపడుటలేదు. ఇచ్చట మృతినొంటివారికి ఇంకొక విధమగు జీవనముకలదని నాప నిశ్చయమే. ఆజీవనము దుష్టులకుకంటె యోగ్యులగువారికి శ్రేయోదాయక మనుమాట అనుశ్రుతముగ వచ్చుచున్నదే.

విష ప్రయోగము.

ఇట్లు ప్రసంగము సాగుచుండ ‘క్రీటో’ యను నతడు “సాక్రటీసు! నీకు విషమునీయ నియమితుడైన మనుష్యుడు నీవు విశేషముగ మాటలాడవలదని హెచ్చరించుచున్నాడు. మాటలాడుటవలన వేడి హెచ్చునట; కాన విషము సరిగాపని చేయదట. ఉద్రేకమును పొందినవారు రెండుతడవలు మూడు తడవలుకూడ విషమును ద్రావవలసివచ్చుట కలదట.” అని పలుక సాక్రటీసిట్లినను. “వానిమాట నటుండనిమ్ము. అతని పని నతడు చూచుకొనుగాక. అవసరమైనచో రెండుసార్లు గాని మూడు సార్లుగాని నాకు విషము నిచ్చుటకు సిద్ధపడి యుండుమనుము. పానిసంగతిమీరేల?”

తత్వవిచారమున నిజముగ జీవితమును గడపినవాడు మరణింపబోవునపుడు సంతోషించుటకు హేతువుకలదు. మరణానంతరము ఉత్తరలోకమున గొప్పలాభముచుబొందు నాశయట్టివాని కుండునని నే నభిప్రాయపడుచున్నాను. అందుకు కారణమును, ఇప్పుడు విచారణకర్తలుగా కూర్చున్న మీకునచ్చునటుల వివరింపబోవుచున్నాను. వినుడు, మృతినొందుటననేమో; ఆమృత్యు తత్వమేమో అనువిషయముయొక్క విమర్శనమునే సత్యతత్వజ్ఞానువు సదాచేయుచుండునని లోక మెఱుగకపోవచ్చును. సతతము మృతియే వానివిచారణాంశమై యుండగా, దానికైయే వేచియుండు నతిడు, తనజీవితకాలమంతయు మృత్యువునకై నిరీక్షింపుచుండు ఆ నరుడు, అట్టిమృత్యు వాసన్నమైనప్పుడు తహతహపడుట విపరీతముగ దోషకమానదు. చూడుడు. మృతియనగా దేహమునుండి ఆత్మ విడివడుటయేయని మనము నమ్ముచున్నాము. మరణమున కర్థము దేహమునుండి విడివడి ఆత్మవేఱుగా నుండుటయు, ఆత్మనుండి విడివడి దేహము వేఱుగా నుండుటయు నగును. అంతకుమించి మరణమననేమున్నది? ఈవిషయమును చక్కగా గ్రహించుటలో సహకారికాగలదని నాకుతోచు మఱొకవిషయముకలదు. తినుట, త్రాగుట, మొదలగు ఆనందములనబడు విషయములను ఘనములుగ తత్వజ్ఞానువులూ పాటెంతురని మీరు నమ్మవలదు. శారీరకములగునింక నితరవిషయములను గూర్చియు నెక్కువగవారు తలపోయుదు రనుకొనకుడు. సాగసైనదుస్తులు, అలంకారములు, పాదరక్షలు

సంపాదించుకొనుటకై తత్వదర్శి యారాటపడునా? అత్యావసరమగునంతవఱకుతప్ప వాని నతడుసరకుగొనడు ఇంతే, వాని విచారణ యంతయు దేహసంబంధమును విడిచియుండునని తెలియుదు. వీలైనంతమట్టుకాతడు దేహమునకు దూరుడై ఆత్మవిచారణచేయుచుండును. తనకుచేతనైనంతవఱకు యితరులకన్న తత్వవేత్తతనయాత్మను శరీరస్మరణమునుండి దూరముచేయుచుండును. భోగవిషయములందు అభిలాషనువిడిచి వానిప్రమేయమును తీసికొననియెడల, నరుని జీవనము వ్యర్థమని లోకులు తలచుట నిజమే. శరీరసౌఖ్యము నుపేక్షించునదిడు వరణించిన వానితో సమానమనియే వారుభావింతురు?

శరీరము ప్రతిబంధకము.

సత్యజ్ఞానార్జనము యెటుల జరుగుచున్నదో చూడుడు. జ్ఞానముకొంతకై ప్రయత్నించుసప్పుడు దేహముయొక్క సహవాసము నంగీకరించితిమేని అదిప్రతిబంధకముగనుండును. నిదర్శనముచూడుడు. ఈదృష్టి, యాశ్రవణము, ప్రజలకుసత్యమునుగోచరింప జేయుచున్నవా? మనముదేనినిగాని నిర్దుష్టముగ చూచుటయు, నినుటయు సంభవము కాదని కవులనేకులు వివరించియున్నారు. శరీరమునందలియజ్ఞానే ద్రియములే దోషరహితములుగను, నిష్కళంకములుగను లేనియెడల తక్కిన వాని విషయముచెప్పనేల? అవియింకను అపరిపక్వములుగదా? ఇక ఆత్మసత్యమును గ్రహించునదెప్పుడు? దేహముయొక్క సహ

వాసముతో ఆత్మ దేని విచారణను పెట్టుకొనినను దేహముదానిని పెడత్రోవకులాగునని తెలిసికొంటిమి. కావున ఆత్మకు సత్యము ప్రత్యక్షము కాగలుగుట జిజ్ఞాసపూర్వముకగ మాత్రమే సంభవమగును. మఱియు యింద్రియవ్యాపారములేవియు అనగా చూచుట, వినుట, సుఖదుఃఖముల ననుభవించుట అనునవేవియు ఆత్మకు అడ్డురానప్పుడే అది బాగుగా విచక్షణ చేయగల్గును. శరీరమును దూరముననుంచి సాధ్యమైనంతవఱకు దానిసంగత్యమును, దానిప్రమేయమును తొలగించుకొని తా నేకాంతమును అనుభవింప జాలునప్పుడే ఆత్మకు సత్యాన్వేషణము నిజముగ సాధ్యమగును. అనగా తత్వవేత్తయొక్క ఆత్మ శరీరమును మిక్కిలిగా నిరసించి దానినుండి దూరముగాచని తాను ఏకాంతముగానుండ జూచునని యర్థము.”

ఇంత వఱ కేకీభావ మమరినది. పిమ్మట ప్రసంగము యీక్రిందికితిని సాగినది.

ప రి పూ ర్ణ త.

సోక్ర:—ఈతరువాతి విషయమున నీవేమందువు? పరిపూర్ణముజాత్యమనునది ఒకటి కలదని ఒప్పుకొందువా?

సిమియసు:—ఒప్పుకొందును.

సోక్ర:—పరిపూర్ణ సాందర్యమో? మఱియు పరిపూర్ణ శుభమో?

సిమి:—అవియు కలవని తప్పక యొప్పుకొందును.

సోక్ర:—వానిలో దేనినైన మీకంటితో చూచితిరా ?

సిమి:—ఎంతమాత్రమును లేదు.

సోక్ర:—ఏయింద్రియ జ్ఞానమునకుగాని పరిపూర్ణత యెన్నఁదైన గోచరించినదా? నిరవధికమగుపరిపూర్ణత్వమునుగూర్చి మనము మాట్లాడుచున్నాము. పరిమాణము, ఆరోగ్యము, బలము ఇంతేల? దేనియొక్కగాని మూలతత్వము అనగా దానికేవలస్వరూపము మనకు గ్రాహ్యమగునా? విషయము యొక్కగాని పూర్ణసత్యస్వరూపమును శరీరము భావనచేయజాలదు. ఇంతకంటె ప్రతి విషయము యొక్కయు పూర్ణసత్యస్వరూపమును బుద్ధిచేత గ్రహించుటకై ఆత్మంత శ్రద్ధాభుడై ప్రయత్నించు నరుడు దానిస్వరూపభావనను సమీపింపగలడనుట యెక్కువ సమంజసముగ కనబడుచున్నది. నరుడు తన బుద్ధితోడమాత్రము విషయ విమర్శనను పూనుకొని మతీయు తన భావప్రసరణమున వినియోగపడు విచక్షణాశక్తికి అడ్డుగదోచుకారణమున, కంటినిగాని మతేజ్ఞానోద్రియమునుగాని తోడుదీసికొనక, విడిచిపెసినప్పుడే, సమగ్రమును విర్దుష్టమునగు భావసంపదను పొంగగల్గుచున్నాడు. అప్పుడతడు నిష్కళంక పూర్ణపురుషుని కేవలము తననిర్మలబుద్ధి పాటవముతోనే అనువర్తించువాడగును. చేతనై నంతవఱకు కన్నును చెవిని ఇంతేల శరీరమునంతటిని అతడు విడిచివేయవలసినదే. శరీరసంస్కర్షము ఆత్మకు భాధకరమై సత్యమును జ్ఞానమును పడయుటలో ప్రతిబంధకముగనుండును. సత్యపురుషునిలేక ఆత్మయొక్క జ్ఞానమలవడుట యెవ్వనికేని సాధ్యమగుచో అటుల శరీరత్యాగము

చేసినవానికే లభించును. ఉత్తములగు తత్వజ్ఞులు దీని నంతను గ్రహించి ఒకరినొకరు యిట్లు హెచ్చరించుకొనవలసిన వారగుదురు. వివేకమును మార్గదర్శిగాదీసికొని పరమావధిని సురక్షితముగా చేరుటకు మనకుసన్నని తోవయొకటున్నటుల చూపట్టుచున్నది. మనకీ శరీరమున్నంతవఱకును, ఇటువంటిప్రతిబంధకముమనయాత్మల పెంటాడునంతకాలమును మనము గమ్యస్థానమును చేరజాలము. ఏలన తనపోషణనిమిత్తమై యీ శరీరము మనకాలమును నిరంతరముహరించుచున్నది. ఇంతేగాక యీ శరీరమునకురోగము తటస్థించునేని అవియుసత్యతత్వావ్వేషణమునమనకడ్డము వచ్చును. ఎన్నియో కామములతోడను, కోరికలతోడను, దిగుళ్లతోడను నానావిధములగు భ్రాంతులతోడను మితిలేనిపామరత్వముతోడను యీ శరీరము మనను నింపివేయుచున్నది. శరీరముప్రతిబంధకముగానుండుటచేతనరునకు భావనయేసాగదను ఆర్యవచనము కలదు. శరీరమును దాని కోరికలునుయెన్నియో యుద్ధములకును, యెన్నియో విభేదములకును, మఱియు నెన్నియో కీచులాటలకును మూలములగుచు నుండును. ధనార్జనమే పోరాటముల కన్నిటికిని మూలకారణమగుచున్నది. ఈ శరీరావసరముల దీర్చవలసిన బానిసలమై జీవించుటచేత ధనార్జనము చేయక తప్పటలేదు. కాబట్టి యిన్ని హేతువులచేతమనకు తత్వవిచారణావకాశమే లేకుండబోవుచున్నది. తుదకెట్లులో కొంచెముసేపు శరీరస్మర

యను తప్పించుకొని యేదేని విషయమును పరిశీలనముచేయు
 పూనుకొంటిమా, మన విచారణయందలి ప్రత్యంశమునకు
 దాని సంగతియే మనకెదురైవచ్చుచు, సత్యము గోచరింపకుం
 డుచీకాకుపటచును; నుతియు బాధలను కల్పించును; దిగుళ్ళను
 పుట్టించును. దానిమూలమున మనము తత్వదర్శనమును చేయు
 జాలకున్నాము. మనకు నిష్కళంకమైన జ్ఞానము కావలయు
 నన్నచో శరీరమునుండి విడుదలను పొందకతీరదు. ఆత్మ తనకు
 దానై నిలుచునప్పుడే విషయముల సత్యస్వరూపము గోచ
 రము కాగలుగును. దీనినిబట్టిజూడ మన మభిలషించు జ్ఞాన
 మును మరణాంతరము పొందగలుగుదుమని తోచుచున్నది.
 అట్టిజ్ఞానముకొఱకై మనము తీవ్రముగ వాఢించుచున్నా ముం
 దుముగదా! దీనినిబట్టి బ్రతియుండగా ఆ జ్ఞానము లభింపజాల
 నట్లు తోచుచున్నది. శరీరముండగా మనకు నిష్కళంక జ్ఞానము
 లభ్యముకానియెడల, క్రింది రెండు విషయములలో నొకటి
 సత్యము కావలసివచ్చును. 1 మనమాజ్ఞానమును పొందనేలేక
 పోవలయును. 2 లేదా మరణాంతరము మాత్రమే మన మా
 జ్ఞానమును పొందవలసియుండును. ఏలయన అప్పుడేగదా శరీ
 రమునుండి వేతై ఆత్మ యేకాంతముగా నుండజాలును? అంత
 పటకును వీలుండదుగదా! ఇక మనము బ్రతియుండగను సయి
 తము శరీరముతోడి సంబంధమును సహవాసమును అత్యంతా
 వసరమగు నంతపటకు మించి పెట్టుకొనక దేహస్వభావముచేత
 కళ్ళంకితులముగాక మెలగు నెడల మనము జ్ఞానమునకు సమీ

పముగా పోవచ్చును. భగవంతుడు శరీరమునుండి మనలను విడిపించు సంతపణకును దానిచేత మలినులము కాకుండమాత్రము జీవింపవలయును. అటుల నిర్మలరమైయుండి శరీర దోషములకు లోబడక జీవించితిమేని, మనవలెనే పరిశుద్ధులగువారి సహవాసముచేయుచు పరమపవిత్ర విషయములను గ్రహించుచుండ గల్గుదుమని నాకు తోచుచున్నది. అపవిత్రులు పవిత్రమగు తత్వజ్ఞానమును పొంద నర్హులు కారుగదా? సత్యజ్ఞానాన్వేషణపరుల ప్రసంగములును, విచారణలును యీర్తిగ నడుచునని నాయభిప్రాయము. ఇది నిజమే యైనయెడల నేను పోనున్న స్థలమును చేరినప్పుడు మాత్రమే నాకు సత్యజ్ఞానము లభింపగలదు. ఎక్కడనైన నవకాశ మున్నదని విశ్వసించుమేని ఆ స్థలము ననే, మనము చిరకాలమునుండి దేనికై వెదకులాడుచుంటిమో అట్టి సత్య తత్వజ్ఞానము లభ్యమగునని నాయభిప్రాయము. కాబట్టి నాకీనాడు నిర్ణయింపబడిన మరణయాత్రను అత్యానందముతో చేయుదునుగాక! ఎవని మనస్సు సంసిద్ధమై పవిత్రమై యుండునో అటువంటి మానవుడు నావలెనే చేయ నగును. పవిత్రులగుటనగా, సాధ్యమైనంతమట్టుకు శరీరమునుండి ఆత్మవేత్త, ఆయాత్మ తను తానుగానుండి, సర్వవిధముల శరీరమునకు దూరమై, యిహపరములం దవకాశ మున్నంత వఱకు శరీర బంధమునకు బానిసకాకుండ యోకాంతవాసము చేయు సాధనను సాగించుటే యని మన మిదివఱకే గమనించి యున్నాము.

మరణము హితకరము.

మరణమనగా శరీరమునుండి ఆత్మవిడివడి స్వతంత్రతను పొందుటేగదా! నిజముగా తత్త్వవేత్తయగు నతడు తనయాత్మకు స్వతంత్రమును గూర్చుటకై నిరంతరము వాంఛించు వాడగుటచేత ఏకాంతవాసియై యుండగోరును. మఱియు వాని విద్యాభ్యాసమంతయు, శరీరమునుండి ఆత్మను వేరుపఱచి దాని బంధనమునుండి ఆత్మకు విమోచనము కూర్చుకొఱకేయగును. అట్టివాడు తనకు సాధ్యమైనంతవఱకు మృత్యుదశకు సమీపముగా నిరంతరము జీవింప నభ్యాసముచేయుచుండును. అట్టి మృత్యువాసన్నమైనప్పుడు అతడు మొఱలిడుట వివరీతముగ గాన్పించును. నిజమగు తత్త్వపరాయణుని చదువులెల్ల మృతికొఱకే! నరులలో నెల్ల అట్టివానికి మృత్యుభీతి అత్యల్పము. అతడు మృత్యువును జయించి దాని సహచరుడై మనుచు, ప్రతి యంశమునను శరీరసహవాసమునకు అతడు విముఖుడుగ నుండును. తనయాత్మకేకాంతస్థితిని గూర్చుకొనుటకు అతడు వాంఛించుచుండును. తాను దేనికొఱకై యావజ్జీవము పరితపించెనో అట్టి జ్ఞానమును తాను పొందగలటియు, ప్రతిబంధకముగా నెంచిన శరీరము నుండి విడివడి మనగలట్టియు స్థలమునకు బోవుట పొసగినప్పుడు, ఆనందించుటకు మారుగా తన కోరిక ఫలించునప్పుడు భీతిలి మొఱలిడుట యెంతయు అవివేకమగునుకదా! నరుని ప్రేమకు లక్ష్యమగు భార్యయో,

బిడ్డయో పోయిన సందర్భములందు అట్టివారిని చూడగలమనియు వారి సహవాసమున నుండగలమనియు అశేషెట్లు కొని అనేకులు ఉత్సాహముతో పరలోకమున కేగుటయు కలదు! ఇట్లుండ దివ్యజ్ఞానముకొఱకై నిజముగా పరితపించు నతడు, మఱియు ఆజ్ఞానము పరలోకమున మూర్త్యుమే లభించు ననియు మఱొక్కడను లభింపబోదనియు, దృఢముగ నమ్ము నతడు మృత్యువనిన విషాదము పొందునా? ఏమానవుడైనను మరణ మాసన్నమైనప్పుడు దుఃఖించునెడల అతడు జ్ఞానప్రియుడు కాడనియు దేహప్రియుడనియు స్పష్టముగ నమ్ముడు. బహుశః అతడు ధనమునో కీర్తి నో లేక యారెండింటినో ప్రేమించువాడునై యుండవలయును.

ధీరత్వము.

ధీరత్వము త్వష్టాని విశిష్టలక్షణమునుమా ! సంయమనము అనగా వ్యసనముల నిరసించునట్టియు ఇంద్రియముల నిర్జించునట్టియు మఱియు వానిని వశమున నుంచుకొనునట్టియు సాధనము. ఇయ్యది శరీరమనిన నుపేక్షించి తత్వ విచారమున కాలముగడుపు వారియందే కాన్పించును. ఇందుకు ధీరత్వము అత్యవసరము. ఇతరులందు పొడసూపు ధీరతయు సంయమనమును కేవలముమిథ్యారూపములు! వివరీతలక్షణములు ననవలయును. ఎట్లొ వివరింతును. తత్వపరాయణులు కాని వారెల్లఱును నరునిపైబడు ననర్థములలో

మరణ మొకటని భావించుదురు. మృత్యువునచాలభీతిల్లుదురు. ఒక వేళ అట్టి వారిలో ధీగులుగ చూపట్టి కొంగలు మృత్యువు నకు వెనుదీయరేని, వా రంతకుమించిన అనర్థములగూర్చి బెడరిపోయి విధిలేక మృత్యువున కొండంబడువారే! కాబట్టి తత్వవేత్తలుతప్ప తదితరులు భీతివలన ధైర్యము వహింతు రనవలయును. వారియందు ప్రధానముగా నుండునది భయము ఆ భయము వలననే వారు ధీగులుగ గాన్పించుట విపరీతలక్షణమేకదా! మరియు వారిలో మంచి శీలముగలవారు చూపట్టినచో వారిస్థితియు ఇట్టి విపరీతదశయే యనవలయును. ఒక్కొక్కరీతి లోలతకు లోబడి పోయినవారు నిగ్రహమును పూనుచుందురు. వారిది నిజమగు సంయమనము గాదు; కృత్రిమపు నిగ్రహమనదగును. వారు ఏవేవో భోగముల కాశపడుదురు. ఆ భోగ వాంఛలకు దాసులై వానికి భంగము కలుగుననెడు భీతివలననే తదితర భోగము ముల యెడ నిగ్రహము వహించినట్లుల చూపట్టుదురు. కావున వారు కొన్ని భోగములకు దాసులైన కారణముననే తదితర భోగములను త్యాగము చేయుచున్నారు. కావున భోగ లాలనవలన కలిగిన సంయమనము అసత్యమును, విపరీతమును అనవలయును. యోగ్యమగు శీలము ఇటువంటి వినిమయమునకు అనగా ఒకదానికొకటి మఱొక దానినిమార్చుకొను పద్ధతికి లోబడునదికాదు సుదీ. ఒక భోగముకొకటి నేతొక భోగమును, ఒక బాధకొకటి యింకొక బాధను,

ఒకభీతికై మఱొక భీతిని, గొప్పదాని కొఱకు కొద్దిదానిని
 డబ్బులనువలె మార్చుకొనుటకు వీలగునదికాదు. ఇటువంటి
 విషయముల నన్నింటిని పూర్తిగ వెలగొనుటకు సమర్థమగు
 శ్రేష్ఠమైన నాణెము ఒకటి కలదు. అదియే జ్ఞానము. ఈజ్ఞాన
 ము కొఱకుగాని లేక ఈ జ్ఞానము నొసగిగాని వినిమయము
 చేయబడిన ధైర్యము, ధర్మములను సవియోమానసీయములు. ఒక
 మాటలో చెప్పెదను. నిజమగుశీలము జ్ఞానమునకు దూరమై
 యుండజాలదు. సుఖము, భయము అట్టి మఱి యితర
 విషయముల ప్రసక్తయు దానికిలేదు. ఒండొంటితో విని
 మయముపొందు దుఃఖములతోడను, సుఖములతోడను సంబం
 ధము కలిగి జ్ఞానమునకెడమైన శీలము సచ్చీలముయొక్క
 చాఱ్ఱయామాత్రమనియు, అందు స్వతంత్రతగాని, నిర్గుప్తత
 గాని, సత్యత్వముగాని శూన్యములనియు నాయభిప్రాయము.
 తథ్యమగుశీలమనగా నీచవిషయములనుండి నరుని ఉద్ధరించు
 పవిత్రకర్మవంటిది. సాయమనము, ధర్మము, ధీరత, జ్ఞానము
 నయితము శౌచకర్మలే. నిగూఢములగు బోధలొనరించిన
 మన పెద్దలు యేదొఘనతరోద్దేశముతో శాసనముల రచించి
 యుందురు. హృదయ సంస్కారమును పొందక భక్తియులేక
 స్వర్గారోహణముచేయ నెంచువారు కర్మపంకిలమున జిక్కు
 వడియుందురనియు పవిత్రులై సంస్కారశీలురగు వారు దైవ
 సాన్నిధ్యమును పొందుదురనియు నీతికథారూపమున మన
 పెద్దలు మనకు సదా బోధించుచునేయున్నారు. తీర్థవాహు

లు చాలగానుందురు. కాని వారిలో సంస్కారపరులు స్వల్పముగనుందురని కడు నిగూఢముగ మన దివ్యగాధలందు చెప్పియున్నాను. ఈ తుది వారు తత్వాన్వేషణ పరాయణులని నా నమ్మకము. నేనటువంటివారిలో ఒకడనగుటకొఱకు నా యావజ్జీవమును గట్టి ప్రయత్నమును చేసియున్నాను. శక్తివంచన లేకుండ నేనటులచేసితిని. నేను సరియైన త్రోవనే నడిచినది నాయత్నము ఫలించినది లేనిది కొలది నేపటిలో, నేను పరాలోకమును జేరునప్పుడు ఈశ్వరేచ్ఛయున్నచో తెలిసికొనగలుగుదును. మిమ్మును ఇచ్చటి అధికారులను విడిచి చనుటచో విచారముగాని, కోపముగాని కలుగు కారణము నాకులేదని చూపుటకే నాయాసమాధానమంతయును! చాలమందినమ్మకపోవచ్చును. ఉత్తరలోకమునందు యీలోకమునందు వలెనే ఉత్తములగు నధికారులును స్నేహితులును నాకు లభింప గలరని నా విశ్వాసము. నాపైని అభియోగమును విచారించిన న్యాయాధికారుల యెదుటకంటె మీయెదుట ప్రతివాదము సలుపుకొనుటలో నే నెక్కువ విజయము గాంచినయెడల నా కదియె చాలును.”

ఈ పలుకుల నాలకించిన సిబ్బిల్లనెను;— “సోక్రటీసు! చాలవఱకు నీవు చెప్పినదంతయు నొప్పిదమే యగునని నాకు తోచుచున్నది. అయినను ఆత్మనుగూర్చి నీవు చెప్పుదాని యెడల ప్రజల కంతగా విశ్వాసములేదు. శరీరమును విడిచిన పిమ్మట ఆత్మ యెచ్చటనో నుండబోదనియు మృత్యువు ఘటి

ల్లిన దినమునందే విచ్చిన్నమైనశిశువు ననియు వారి భయము. అది శరీరమునుండి విడివడి వెడలిన తక్షణమునందే ఊపిరివలె నో లేక పొగవలెనో విచ్చిపోయి నాశమగుననియు, ఆపిమ్మట దానికి ఉనికియే యుండజాలదనియు వారు తలంతురు. నీవంతకు మునుపు పేర్కొనుచుండిన యనర్థములనుండి తప్పించుకొని యెక్కడచెన చెక్కుచెదరక నిలుచుటకు వసతిగలదేని నీవు చెప్పినది సూక్ష్మమే యని యాశపడుట కవకాశమున్నది. కాని మరణానంతరము ఆత్మ నిలిచియుండు ననియు దాని కేదేని సమర్థతగాని, విజ్ఞానముగాని యుండుననియు అశేష గొలుప జాలు ఉత్సాహమున, నిబ్బరమును అల్పముగ నుండినను చాలదు.”

ఆ త్మ అ వి చ్చి న్న ము.

సోక్రటీసిట్లు సమాధానము చెప్పెను. “ఇప్పుడు నేను చెప్పు మాటల విను వారెవరును, ఒకవేళ హాస్య ప్రబంధ కారులైననుగూడ, నేను అప్రస్తుత విషయములను గురించి వ్యర్థప్రలాపముల చేయుచుంటినన బోరని నాతలంపు. మోక్షిష్టమైనచో యీ సమస్యనుగూర్చి సూక్ష్మతర పరిశీలనము చేయుదము.

మరణానంతరము నరులయాత్మలు ఉత్తరలోకమున నుండునా నుండవాయనుటను పరిశీలించుము. అవి యీలోకమును విడిచిన యనంతరము కొంతకాల ముత్తరలోక

మున వసించుననియు తిరిగినచ్చి యిక్కడ చెచ్చినవారి స్థానమున జన్మించుననియు పొచ్చిన కాలమునుండి ఒకవిశ్వాసము కలదనుటను మఱువకుందుముగాక. పూర్వము చెచ్చినవారిలో నుండియే యిప్పుడు బ్రతికియున్నవారు జననముగాంచుట సత్యమయ్యెనేని మనయాత్మలు పరలోకమున కొంతకాల ముండవలసినవే యగును. లేనిచో అవి తిరిగి జన్మింపజాలవు. చెచ్చినవారి నుండియే బ్రతికి యున్నవారు పుట్టుదురని మనము నిజముగా గుఱువుచేయజాలుదుమేని అత్యుత్తర లోకమునందు వసించునని ఋజువు చేసినట్లు యగును. అట్లు గుఱువుచేయజాలమా వేదాక శ్రేష్ఠతరసమాధానమునకై వేదాకనలసియుండును.

మానవులకు సంబంధించినంతమట్టుకే గాక పశువులు పక్షులు, వృక్షములు యింతేల పుట్టుక గాంచు సమస్త పస్తువులకును యీ సమస్య ననువర్తింపజేసి విచారించుటే దీని పరిష్కారమునకు అత్యంత సులభమార్గము. ద్వంద్వ భావమున కవకాశ మిచ్చు ప్రతిదీనియు దానికి వ్యతిరేకమగు ప్రతిరూపమునుండియే పుట్టుననుట నామాన్యధర్మమే. ద్వంద్వము లనగా నా భావమిది. ఘనము, క్షుద్రము, ధర్మము, అధర్మము మొదలగునవి వేలకొలంది సూచింపవచ్చును. ఇక ద్వంద్వభావమున కవకాశమిచ్చున దెల్లతనకు వ్యతిరేకమగు దానినుండియే పుట్టనలసియుండునేమో విచారించుడు. ఉదాహరణ చూడుడు, ఒకటి పెరిగినదనిన

యెడల అది లెక్కవగా నుండిగదా పెరుగ గలదు. ఒక వస్తువు లెడిగిన యెడల అది మొదట హెచ్చుగానుండి తదనంతరము తరుగవలసి యుండును. బలహీనమగునది బలతరమగు దానినుండియు; వేగముగలది మందమగు దాని నుండియునే గదా కలుగును? ఉత్కృష్టమైన దానినుండి నికృష్టమైనదిపుట్టును. ధర్మమైన దానినుండి అధర్మమైనది పుట్టును. సమస్తమును యీ తీరున వ్యతిరేక రూపములనుండి కలుగుచుండును. ఇట్టి ద్వంద్వ రూపములలో ప్రతి జంటలోని రెంటిమధ్యను ద్వివిధ జన్మలు కలుగుచున్నవి. ఒకటి తనకు వ్యతిరేకమా ప్రతిరూపమునుండి పుట్టును. మఱియొకటి మొదటి రకపు దాని జనకమగును.

హెచ్చుతగ్గులగు వానిలో పెరుగుట తరుగుటలు రెండుండును. మరియు వియోగము, సంయోగము, శీతలము, ఉష్ణము అను జంటలు గలవు. మనము సదా వాగ్రూపము నవ్యక్తము జేయజూచున్నను వ్యతిరేకరూపములు ఒండొంటి నుండి పుట్టుట సహజసార్వజనిక ధర్మముగ కాన్పించుచున్నది. నిద్రకు జాగరము వ్యతిరేక రూపమగునటుల జీవమునకు మరణమను వ్యతిరేక రూపము కలదు. జీవమరణములు పరస్పర వ్యతిరేక రూపములై ఒండొంటి నుండి పుట్టుచున్నవి. వాని నడుమ రెండు తెగల జననము లుండును. నిద్రనుండి జాగరము పుట్టుచున్నది; మఱియొకటి జాగరమునుండి నిద్రపుట్టుచున్నది. ఇటులనే సజీవముల నుండి మృతములు, మృతములనుండి సజీ

వములు పుట్టినవలయును. కావున చేతనములగు జంతువులును, సజీవులగు సరులు సైతము మృత్యులైన వారి నుండియే కలుగుచున్నాడు. దీని నొప్పుకొనినచో మన ఆత్మలు పరలోకముననుండి యుండెనని ఒప్పుకొనవలసివచ్చును. ఇట్టి రెండు విధములగు పుట్టుకలలోను ఒకటి ధృవము. మృత్యువు ధృవమని తోచుచున్నది. ఇది ప్రత్యక్షము. ఇప్పుడు దీనికి వ్యతిరేకముగనుండు సంఘటనను నిర్ణయింపవలయును. లేనియెడల స్రక్రృత ధర్మ మిక్కడ భగ్నమగుచున్న దనవలయును. మృతి నొందుటకు వ్యతిరేకక్రియ నొకదానిని నిర్ణయింపవలసి యున్నచో అది యేమై యుండగలదు? పునఃజన్మమెత్తుటేగదా. తిరిగి సజీవులగుటయను సంఘటనమే యుండనేని మృతులనుండి సజీవులు పుట్టుట ఒప్పుకొనక తీరదు. అనగా బ్రతికీయున్న వారిలోనుండి మృతులు కలుగునటులనే మృతులనుండి సజీవులు పుట్టుదురిని అంగీకరింపవలయును. అప్పుడు అట్టి మృతుల యాత్మలు యెందుండి మఱివచ్చి జననముగాంచునో అటువంటి స్థలమున వాసముచేసి యుండుననుట రుజువైనట్లగుదా.

మనము తేల్చిన పర్యవసానము అనమంజనము కాదని నా తలంపు. 1. వ్యతిరేకరూపములు ఒండొంటి ననసరించి వర్తింపని యెడలను; 2. అవి ఒండొంటినుండి పుట్టుచు చక్రాకృతిని తిరుగునవి కానియెడలను; 3. ద్వంద్వములలో నొకటి సజాతి రూపమునుండియే పుట్టుచు, జననమనునది ఓకే దిశగా

సరళ రేఖపై నడుచునెడలను 4. దేని జననమును వెనుకకు గాని, దాని ప్రతిరూపము దిశకుగాని తిరుగనియెడలను, సర్వ పదార్థములును తుట్టతుదకు ఒకే యాకృతిని పొంది ఒకే దశకు రావలసియుండును. అప్పుడు జననమును నదియే అగి పోవును. కొంచెము వివరముగా చెప్పెదను.

వ్యద్వక్రియలలో నొకటి యగు “నిద్రించుట”కు దాని నుండి పూర్వము పుట్టియుండవలసిన “మేల్కొనుట” అను క్రియతో నెట్టి సంబంధము లేనియెడల ప్రపంచములోని జీవులన్నియు ఎప్పుడో ఒకప్పుడు నిద్రపోయి తిరిగి మేల్కొంచుటనునదియే లేక పోవును. అది మహా ప్రళయదశ. ఇట్లే ప్రాణము గలవన్నియు మరణించి తిరిగి జన్మము గాంచక నిలిచిపోవునెడల తుద కన్నియు మృతములగుస్థితి సంఘటిల్లును, ఒక్కటియును చేతనమన గలదియే యుండదు. ఈ జీవరాసులన్నియు మృతములనుండి పుట్టినవి కానియెడలను, మృత్యే తరాధారములనుండి పుట్టి తుదకు మృతినొందు నెడలను ఎన్నడో సర్వమును మృత్యువున కాహుతియై పోవలసి వచ్చును. మనము తేల్చిన పర్యవసాసము పొటపాటు గాకుండ మఱల చక్కగ విచారించుదము:— చచ్చినవారు తిరిగి పుట్టుదురు. ఇప్పుడు సజీవులైయున్నవారు మరణించినవారి నుండియే పుట్టిరి. మరణించు వారి యాత్మలు సశింపక నిలిచియుండి తీరవలయును. ఉత్తముల యాత్మల కా స్థితి అనంద కరముగను, దుష్కల యాత్మల కది దుఃఖకరముగనుండెను.”

అప్పుడు సీబీను అను నతడు సోక్రటీసును జూచి యిట్లనెను; “నీవు వదేసదే తెలుపు. సిద్ధాంత మొకటి కలను, మన జ్ఞానార్జన మంతయు మఱచిన దానిని పునఃస్మృతికి దెచ్చుకొనుటయే యందువు. అది సత్యమగునేని మన మిప్పుడు పునఃస్మృతికి దెచ్చుకొనుదానిని పూర్వమెన్నడో యెఱింగియుండవలయును. అట్లుగోచో మనయాత్మలు యీ నరరూపముల దాల్చుటకు పూర్వమును ఎక్కడనో యుండి యుండనియెడల వానికి పూర్వజ్ఞాన ముండుటే అసంభవ మగును. ఆత్మలు నిత్యములనుటకు ఇదొక హేతువగు చున్నది.”

అప్పుడు సిమియాసు సీబీనున కడ్డమువచ్చి అట్లను టకుగల నిదర్శనములను కోరెను. అంత సోక్రటీసిటుల వివరింపసాగెను.

పునఃస్మృతియే జ్ఞానసాధయము.

దేని నైనను మనము జ్ఞప్తికి దెచ్చుకొన్న యెడల పూర్వ మెన్నడో మనము దాని నెఱింగియుండవలయుననుట నొప్పుకొని తీరవలయును. చూడుడు. ఒక డొకవిషయమును చూచి నాడు; లేక విన్నాడు లేక మఱి ఇంద్రియముతోడనో గ్రహించినాడు. అప్పు డతని కావిషయము తెలియవచ్చుటే కాక ఆ జ్ఞానమునకు భిన్నముగానుండు వేరొక విషయ

ముయొక్క * సంస్కారముగూడ వాని మనస్సున స్ఫురింప వచ్చును. ఈ సందర్భమున వాని మనస్సులో అదివఱకే సంస్కారమును గలిగించియున్న విషయము వానికి పునఃస్మృతికి వచ్చినదనట సమంజసమేగదా !

ఇంకను విశదము చేసెదను. ఒకడు తన స్నేహితుని వీణెనో ఉత్తరీయమునో లేక అతడు పయోగించుకొను వేఱొక వస్తువునో చూచు ననుకొనుము. అవీణెను అతడు గుర్తు పట్టును. అప్పుడు వానిమనస్సులో ఆ వీణెకు యజమానియగు వాని స్నేహితుని రూపుకూడ స్ఫురించును. దీనిని పునఃస్మృతి అందుము. ఒకడు సీలీయసును చూచునప్పుడెల్ల సీమియసును స్మరించును. క్షటువంటి నిదర్శనములను ఎన్నిటినినీ చెప్పవచ్చును.

మఱియు అనేక దినముల క్రిందటజూచి యుపేక్షచే మఱచిపోయిన వస్తువులగూర్చి యిటువంటి జ్ఞప్తియే కలిగిన యెడల అదియు పునఃస్మృతియే యగును. ఒక గుఱ్ఱము యొక్కయో, వీణెయొక్కయో బొమ్మనుజూచి మన మొక

* సంస్కారములేక వాసన అనగా పూర్వమొకప్పుడు అనుభవించిన విషయమువలన మనస్సుపైన నాటుకొనినగుర్తు. అనుభవములు స్వస్వరూపములతో మనస్సున నిలిచియుండకున్నను వాని ఫలితార్థములు మనస్సున ముద్రితములై నిలిచియుండును. ఒకడు నిన్ను తిట్టును. కొంతకాలమున కాతిట్లు, తిట్టిన సందర్భము మఱపునకు వచ్చును. కాని వానిపైని గడిగిన కొద్దిగము, ద్వేషము సీమనస్సున నిలిచి యుండును. వీనినే పూర్వసంస్కారములు, పూర్వవాసనలు అనియు పేర్కొందురు.

మనుష్యుని జ్ఞప్తి దెచ్చుకొనవచ్చును. ఒకని రూపసట మునుజూచి మఱొకని స్మరణకు దెచ్చుకొనవచ్చును. ఇట్లు సజాతీయములగు వస్తువులవలనను సజాతీయములు కాని వస్తువుల వలననుకూడ పునఃస్మృతి కలుగగలదు. పోలిక గలవస్తువులను సజాతీయములందురు; వాని మూలమున పునఃస్మృతికలిగిన సందర్భమునను సయితము అటుల స్మృతికి వచ్చిన దానికిని ఇప్పుడు ప్రత్యక్షముగ చూచుచున్నదాని కిని పోలికలలో వ్యత్యాసములను కనిపెట్టవలయునను సంగల్పముకూడ పుట్టవచ్చును. జాగ్రత్తగ విచారించి యీ చెప్పబోవు విషయము సత్యమో కాదో నిర్ణయించుడు.

సమత్వమునునది యొకటి కలదని మనకు నమ్మకము కలదా? సమత్వమనగా కొయ్య ముక్కలంగును రాతి ముక్కలందును చూపట్టు సమానత్వముకాదు. సమానమను ధర్మమునుగూర్చిస భావనను సమత్వ మనుచున్నాము. అటు వంటి ధర్మముకల దందుమా లేవందుమా?”

అచట నున్నవారందఱును అట్టిధర్మ మొకటి కలదని ప్రత్యుత్తరమిచ్చిరి. సోక్రటీసు మఱల ప్రసంగమును సాగించెను.

“ఆ జ్ఞానము మనల కెటుల గలుగుచున్నది? మన మింతకు పూర్వము చెప్పుకొనుచున్నరీతిని సమానములగు కొయ్యముక్కలను, రాతిముక్కలను మఱివానిని వేనినో చూచుట వలననేకదా? వానిని చూచుటవలన స్థూలము

గానుండువానికి భిన్నముగానుండు ఒకధర్మమునుగూర్చిన భావమును మనకు కలుగుచున్నది. మనము సమానములను కొయ్యముక్కలను రాతిముక్కలను ఏమాత్రమును మారక స్వస్వరూపములతో నున్ననూగూడ ఒకప్పుడవి సమానములుగను, మఱొకప్పుడు భిన్నములుగను కాన్పించుటగల్గును. సంపూర్ణముగ సమములగు వస్తువు లెన్నడైన అసమానములుగ అనగా భిన్నములుగ కాన్పింపజాలవు. వానియందలి సమత్వధర్మము అసమమై, విషమమై తోపజాలదు. కావున సమానములగు వస్తువులన్నను, సమత్వమున్నను వేరని తెలియగలము. అయిననుగూడ సమత్వధర్మమునకు భిన్నములుగానుండు ఈ సమములగు వస్తువుల యాధారమువలననే ఆ సమత్వధర్మమును మనము భావన చేయుటయు, సమత్వ ధర్మమనగా నేదియో తెలిసికొనుటయు సంభవించుచున్నది.

ఒక వస్తువుయొక్క దర్శనము వేఱొకవస్తువును గూర్చినస్మృతిని నీమనస్సునకు తెచ్చినచో ఆ కండువస్తువులును సమములైనను కాకున్ననుకూడ పునఃస్మృతి యనునది సంఘటిల్లుచున్నది. ఈవిధానములో మనము చెప్పుకొనుచుండిన సమానములగు కొయ్యముక్కలుగాని, రాతిముక్కలుగాని, మఱివేదిగాని మనకు ప్రతిబంధకము లగుచున్నవా? అగుట లేదా? అవి కేవలసమత్వ ధర్మ మంతగా సమభావమును

తోపజేయుచున్నవా? లేక సమత్వధర్మముచే స్ఫురించు సమతకు కొఱవడి కాన్పింపవచ్చునా? విచారింపుడు.”

ఇట్లు సోక్రటీసు ప్రశ్నింప నిస్సంశయముగ అవిచాల విధముల కొఱతలు గలవిగా నుండునని సిమియసు జవాబు చెప్పెను. మఱల సోక్రటీసిట్లు పలుక దొడగెను: “ఇంతవఱకు మనభావము లేకభవించి యున్నవిగదా; ఒక వస్తువునుచూచి ఒక దీవిధముగ తలంచును: ఈ వస్తు వింకొకదానిని పోలియున్నది. కాని దానితో తావలివేసి పరీక్షించినయెడల దీనిపోలికయందు చాల కొఱతలు కాన్పించును.” సరే, ఆతడిప్పుడు చూచువస్తును దేనితోపోల్చి అట్లు తీర్మానించుచున్నాడో ఆట్టి వస్తువును పూర్వ మొకప్పుడు అతడు చూచియుండక తప్పదు. మనము సమానములగు వస్తువులను చూచి వానియందు సమత్వము చూపట్టుచున్నను అవి కొంతకొంత న్యూనాధిక్యలతో ఉన్నవని నిర్ణయింపవచ్చును. అట్లు చేయుటకు పూర్వము కేవల సమత్వధర్మమును గూర్చినజ్ఞానము మన కుండి తీరవలయును. మఱియు చూచుటచేతనో, తాకుటచేతనో, మతే యింద్రియానుభవముచేతనో తప్ప పూర్వముగాని యిప్పుడుగాని కేవలసమత్వము గ్రహించుట సంభవమును కాజాలదు. ఏ దెట్లున్నను మన యింద్రియానుభవములకు వచ్చు విషయములన్నియు సమత్వమును సంపూర్ణముగ వహింపబూని కించిత్తు భేదములు గలవగుచుండుటను మనము తెలిసికొను

టకు యింద్రియములేగదా యధారము. మనము చూచుటకుగాని, వినుటకుగాని మతేయింద్రియాను భవమునైనను పొందుటకు గాని ప్రారంభించుటకు మునుపే, కేవలమును సత్యమునగు సమత్వముంగూర్చిన జ్ఞానము మనకుండియే తీరవలయును. అట్లుకాదేని సజాతీయములగు యింద్రియాను భవ విషయములను సమత్వ ధర్మముతో పక్షించి అవి ఆ సమత్వధర్మము వహించుటకే సర్వవిధముల ప్రయత్నించుచును స్వల్పభేదము గలవగుచున్నవని మనము గ్రహించుటకే అవకాశములేదు.

జన్మకుపూర్వమే జ్ఞానముండును.

మనము పుట్టినప్పుడే చూచుటకు, వినుటకు మఱియు నితర యింద్రియముల వినియోగించుటకు శక్తి గలిగి యుండున్నాము. కేవలసమత్వధర్మము యొక్క జ్ఞానమును మన మీ యింద్రియములకంటె ముందుగనే పొందియుండ వలయును. కావున పుట్టుటకు పూర్వమే సమత్వమును గుర్తించు జ్ఞానమును మనము పొందియుండివలయును. అట్టి జ్ఞానముతో పుట్టితిమేని, సమానవిషయములనే గాక వాని న్యూనాధిక్యతలను మఱియు నటువంటి వ్యత్యాసములను సర్వమును మనము పుట్టుటకు పూర్వమును పుట్టిన క్షణమునను తెలిసికొన జాలియున్నామని ఒప్పుకొనవలయును. మన ప్రస్తుతపరిశోధనము సమత్వమునుగూర్చియే కాదు. కేవలశుభము, కేవల

సౌందర్యము, కేవల న్యాయము, కేవలభవిత్రత మున్నగు విషయములన్నింటికిని సంబంధము గలిగియున్నది. మఱియు మన సభాషణలోని యథార్థములని పేర్కొన దగిన సర్వమునకును సంబంధించి యున్నది. కావున సత్యత్వముగల సర్వవిషయములయొక్క జ్ఞానమును పుట్టుటకు పూర్వమే మనము కలిగియుండి తీరవలయును. అటువంటి జ్ఞానమును కలిగియుండి యు ప్రతిసర్వాయమును మనము మఱచి పోవుచున్నాము. అట్లుగాక మనమా జ్ఞానముతోడనే పుట్టుచూ యావజ్జీవము దానిని నిలుపుకొనియే యుండుము. ఎందువలనననగా తెలియుట అని నప్పుడు జ్ఞానమునుపొంది దానిని నిలుపుకొనుటయే గాని దానిని కోల్పోవుటగాదు. మఱచుటని నప్పుడు జ్ఞానమును కోల్పోవుటే యగుచున్నది. పుట్టుటకు పూర్వము పొందియున్న జ్ఞానమును పుట్టు సమయమున పోగొట్టుకొని ఆపిమ్మట మన యింద్రియములను విషయముల మీదప్రయోగించుటచేత అది వఱకే యుండియున్న జ్ఞానమును తిరిగి పొందుచున్నాము. ఇప్పుడు విద్య గఱచుట యనగా పూర్వమే మనదైయున్న జ్ఞానమును స్వాధీనముచేసికొనుట యని తేలుచున్నది. దీనిని పునఃస్మరియనుట సమంజసమే యగును.

మనముచూచుట చేతను, వినుటచేతను, ఇంకను నితరములగు యింద్రియముల ప్రయోగించుటచేతను విషయములనుగ్రహించుచున్నాము. మఱియు అటుపిమ్మట ఆవిషయములతో సంబంధము గలిగినట్టియు, పూర్వము మఱచినట్టియు

దేశీయ విషయమును ఇప్పటి దానితో సజాతీయమైనను, సజాతీయముకాక పోయినను స్మరింపజాలుచున్నాము. కావున యీచెప్పబోవు రెండుఅంశములలో ఒకటిసత్యమై తీరవలయును. 1. మనము జ్ఞానముతోడనే పుట్టుచుదానినియావజ్జీవము నిలుపుకొనువారమైనను కావలెను. లేదా 2. పుట్టిన యనంతరము జ్ఞానార్జనము చేయుచున్నాము; అనగా పునః స్మృతికి దెచ్చుకొనుచున్నాము అనవలయును. ఇట్లు జ్ఞానమనిన 'పునఃస్మృతి' యని యర్థమగుచున్నది.

కావున పుట్టుక సమయమున జ్ఞానశూన్యలముగ నుంటున్నాము. పునఃస్మృతివలన జ్ఞానకలితుల మగుచున్నాము అనిన యెడల ఆ జ్ఞానమును మన మెప్పుడు పోగొట్టుకొని నాము? జ్ఞానముతో గూడినవారమై పుట్టుట లేదని ఒప్పుకొందుము. ఇక పూర్వము మనకు జ్ఞానము కలిగిన క్షణముననే దానిని పోగొట్టుకొంటిమందుమా లేక యింకొక కాలము నందు పోగొట్టుకొంటిమని చెప్పదమా? విచారితముగాక!

సాందర్యము, శుభము మొదలగు భావనలు శాశ్వతములై పట్టుకున్నవని నదా చెప్పుకొనుచుందుము. పూర్వమునందు మన కీ భావములుండి యుండెను; ఇప్పుడును కలవు. మన కింద్రియగోచరములగు విషయము లన్నిటిని ఈభావముల ప్రసక్తితోడనే పరీక్షింతుము. ఈ భావముల సాహాయ్యముననే మన యనుభవ విషయముల నన్నింటిని ఒండ్వొంటితో పోల్చి చూచి వాని యునిని అంగీకరించుచున్నాము. కావున

మన పుట్టకకు పూర్వమును. మనయాత్మలుండు నవేయని అం
గీకరింపవలసి వచ్చుచున్నది.

సోక్రటీసీస్‌తోరణిని ప్రసంగింపుచుండ సీబీసిటుల శంకించె
ను: “ఆనిర్ణయము యుక్తముగలేదు. అవసరమగు రుజువుతో
సగము మాత్రమే లభించినది. ఒకడు పుట్టుటకు పూర్వము
వాని యాత్మ యున్నటుల చూపబడినది. ఈరుజువు సంపూ
ర్ణము కావలయు ననిన వాని యాత్మ వాని పుట్టుకకు పూర్వ
ముండిన తీరుననే వాని మరణాంతరమును నిలిచియుండగలదని
నిదర్శనము చూపవలసియున్నది.”

అందుకు సోక్రటీసు ఇట్లు సమాధానము చెప్పదొడ
గెను: “ఆ యంశ మిదినఱకే స్పష్టము చేయబడియున్నది.
జీవులన్నియు మృతులనుండి పుట్టునని యిదివఱకు మనము చేసి
యున్న తీర్మానమును ఇప్పటి వాదమునకు తోడుచేసిచూడు
ను! ఆత్మకు పూర్వదశ యొకటి కలదు; అది జీవత్వమును
పొంది పుట్టుచున్నది; అనుచో అది మృతజీవులనుండియు,
న్యతస్థితినుండియు రావలసినదేకదా? ఇప్పు డది జననముగాం
చవలసి వచ్చుటచేత, పూర్వపు మరణాంతరము ఆదినిలిచియే
యున్నదని ఒప్పుకొనవలయును. కాబట్టి నీవు శంకించు నంశ
ము ఇదివఱకే రుజువైయున్నది.

అయినను మీరీ సమస్య నింకను పరిశీలించుటకు
కుతూహల పడుచున్నారు. శరీరమును విడుచు నప్పుడు
ఆత్మ గాలిచే నెరుగుగొట్టబడి విచ్చిన్నమై పోవుననియు

ముఖ్యముగ ప్రశాంతవాతా వరణములో గాక తుపాను గాలి వీచునమయమున నొకడు మృతినొందునేని అటుల జరుగుననియు పసికూనలవలె మూరుబీతిని పొందుచునారు.

విశ్రాంతి పదార్థము మాత్రమే విచ్ఛిన్నము కాగలదు.

ఎటువంటివస్తువు విచ్ఛిన్నము కాగలదు? ఎటువంటి వస్తువు విచ్ఛిన్నమగుచో మనము భీతిలపలెను? అను ప్రశ్నలకు సమూహానమును గూర్చుకొని పిమ్మట ఆత్మ అటు వంటి వస్తువగునా కాదా అని విచారించుము. కూడిక అనగా గ్రవ్య సంఘాతముచే నేర్పడు నిశ్శబ్దపదార్థము మాత్రమే తాను ఏర్పడిన విధము ననుసరించి విచ్ఛిన్నమగును. విచ్ఛిన్నము కానిదేమేని ఉండుచో అది మిశ్రపదార్థము కాక ఏక తత్వమై యుండవలయును. నిర్వికారమై యొకేస్థితియందుండునదిమాత్రమే అమిశ్రపదార్థమగుట సంభవమగును. ఒకే స్థితియందుండజాలక సర్వదా మారుచుండునది మిశ్ర పదార్థమై యుండితీరవలయును.

ఉనికి యనునది అనగా సాంకేతిక భాషలో “కేవల స్థితిత్వము” అనునది గర్వదా ఒకే స్థితియందుండుట అని అర్థమిస్తును. కేవలసమత్వము, కేవలసౌందర్యము, కేవలములగు యితర ధర్మములును మారుటకు వీలుండదు. సరులు, తురగములు, వస్తువులు మున్నగు సుందరములనదిగ వస్తువులు కలవు. అవి కేవలసహత్వము, కేవలసౌ

దర్శము మొదలగు భావనలపలె నిర్వికారములై యుండి జాలవు. నీవు వానిని తాకి తెలిసికొన గలవు; కంటితో చూడ గలవు. ఇతరేంద్రియములతో గుఱివగలవు. కాని నిర్వికారమై సుస్థిరముగ నుండువానిని బుద్ధిచేత తర్కించి మాత్రమే భావనచేయ గలుగుదువు. ఇది అదృశ్యమై పట గును. దృశ్యము అదృశ్యము నని ఆస్థివ్యము తెఱచుటల పటగుచున్నది. దృశ్యమగునది సదా మారుచున్నది. అదృశ్య మగునది నిర్వికార మనదగును.

నరులు శరీరము, ఆత్మ అను రెండింటితో గూడిన వారు. శరీరము దృశ్యాంశము. ఆత్మ అదృశ్యాంశము. శరీర సాహాయమున విషయ గ్రహణము చేయుటనగా ఇంద్రియ ముల సాహాయమున వానిని ఆత్మగ్రహించుటయని యర్థము. చక్షుశ్రోత్రజిహ్వఘ్రాణత్వ గిదిద్రయములను ఆత్మ ఉపయోగించుకొను ననవచ్చును. ఆత్మ అట్లు చేయునప్పుడు సదా చంచలములగు విషయములచే లాగివేయబడి గ్రుడ్డిగా తిరుగులాడును. సంతతము మారిపోవుచుండు విషయముల ప్రసక్తి పెట్టకొనుటచేత త్రాగినవానివలె అది తికమకలుపడి భ్రమలు చెందుచుండును. అట్లుకాక ఆత్మ తనకు తానుగా ఏనమస్యనైనను పరిశీలించునప్పుడు తాను వేనితో సజాతీయమగునో అటువంటి నిర్మలశాశ్వతామృత నిర్వికల్పాఖండ తత్వము దరికి చేరును. అటుల తనుతానుగా నుండగల్గు నప్పుడును, ఉండునప్పుడును, అఖండముయొక్క సాంగత్యము

ననే మెలగును. అంతట నది తిరుగులాటమాని శాంతిని బడయును. మఱియు తానప్పుడు నిర్వికార పరిపూర్ణముయొక్క సంగతి నుడుటంజేసి తానను నిర్వికారమై నిలిచియుండగలను. ఆత్మయొక్క ఈస్థితినే జ్ఞానసిద్ధావస్థయని చెప్పుదురు.

ఈవిషయము నింకొక విధముగగూడ పరిశీలంతము. శరీరాత్మలు రెండును సహవాసము చేయునపుడు వానిలో నొకటి బానిసలీల వర్తింపుచుండ రెండవది యాజమాన్యముచేయుచుండును. ప్రకృతియే అటుల నిర్ణయించుచున్నది. పీనిలో దైవసంబంధమైనది సహజముగ పాలనాధికారము కలిగియుండవలెననియు మర్త్యసంబంధముగలది సహజముగ చాస్లము చేయుచు బానిసయై యుండదగుననియు తోచును.

ఆత్మ దైవీయము, అమృతము, జ్ఞానవంతము, నిరవయవము, అవినాశి, నిర్వికారము అని తెలిసికొంటిమి. శరీరమో మానుషము, మర్త్యము, జడము, సావయవము, వినాశి, సరికొప్పుము నైనది. అటులగుచో స్వభావము చేతనే శరీరము త్వరలో విచ్ఛిన్నమగునది; ఆత్మ చెక్కుచెదరక నిత్యమై యొప్పుదగినది అనవలయును. సరే; ఒక్క మనుష్యుడు మరణించునప్పుడు వాని దృశ్యాంశమగు శరీరము శవరూపమున జడప్రపంచమున పడియుండును. అది విచ్ఛిన్నమై చెదిరిపోవును. అయినను శరీరము సయితము తక్షణమే విచ్ఛిన్నమై చెదిరిపోవుటలేదు. ఆనరుడు తరుణవయస్సున మరణించునెడల వాని శరీరము దీర్ఘకాలము సయితము

నిలిచియుండగలదు “మమ్మీలను” ఈజిప్టుదేశపు మృతక శేబరములవలె తైలములు రాసి సుగంధ ద్రవ్యములతో భద్రపఱచినయెడల బహుకాలము చెక్కుచెదరక నిలిచియుండ నోవును. కొంతక్రమింపగా వానిలోని కొన్ని భాగములు, యెముకలు మున్నగువానికి నాశనము లేనట్లే తలంపవచ్చును.

ఇట్లుండ అదృశ్య మగు ఆత్మ ఈ లోకము విడిచి తన వలె తేజోవంతమును, అమలమును, అదృశ్యమునై అప్రత్యక్ష లోకమనెడు సార్థక నామముగల పరలోకమునకు పోవును. భగవంతుని అనుగ్రహ మున్నచో నాయాత్మ అక్కడికే త్వరలో పోవునని ఆశించుచున్నాను. అట్టి లోకమునకు పోయి శుభంకరుడును, చిన్మయమూర్తియునగు భగవంతుని సన్నిధానమునవశించును. ప్రకాశవంతమై, అమలమై, అదృశ్యమై పఱగు ఆత్మ లోకులు పలుకుతీరున తనువును వీడగానె గాలికెగిరిపోయి నాశమగునని తలపడగదు. శరీరబంధముండగను త్యజింప నవకాశమున్నంతవఱకు దాని సంసర్గము తొలగించుకొని మరణకాలమున నిష్కళంకమైయుండు ఆత్మ గతి యేమగునో చెప్పెద వినుడు. మరణకాలమున అది శరీరమలముల నంటుకొనక తన కుతానైయుండు ప్రయత్నమున శరీరప్రసక్తి తొలగించుకొని యేయుండును. ఆ ఆత్మ సదా సాధించి యుండు విద్యయే అది. అనగా ఆ యాత్మ నిరంతరము జ్ఞానా సక్తి గలదై సంతతము మృత్యు సాధననే చేసియుండును

ఇటువంటి దశను సాధించిన ఆత్మ మన పాలిటబడు

ప్రమాదము, దోషము, భయము, విషయవాంఛలు యింక నిట్టి యనర్థము లన్నియు తొలగిపోవ, తనకు సదృశులైనట్టి దివ్యులును, అమృతులును, విజ్ఞాననిధులును అగు వారి చేంత కేగును. ప్రబుద్ధాత్మలు దేవతలతో గూడి ఆనందింపుచు పర లోకమున సత్యజీవనమును గడపుచుండును.

ఇక సంతతము శరీరము నంటిపట్టుకొనియుండి యింద్రి యముల్ల మోహమువహించి వానికి దాస్యము చేయుచు వానిచేత క్షుద్రముగ నొనర్చబడి విషయవాంఛలకును, భోగ యులకును మఱిగి లోలత్వమున కుపకరించు విషయముల గూర్చితప్ప సత్యమగు దేనినిగాని సంస్కరింపక పతితమై, కళంకితమైయున్న ఆత్మ, శరీరమును విడుచునప్పుడు పరలోక మన్న బెగడొందును; అసహనమును జూపును. ఇహలోకమునే అంటి పట్టుకొనును. అట్టి యాత్మల ఛాయారూపములే సృశా నములందు సమాధులకడ గానంబడుచుండును. ఇవిసత్పురుషుల యాత్మలు కావు. దుష్టుల ఆత్మలు తమ దుష్కార్యముల ఫలితముగానట్టి స్థితిని బడయును. మఱల శరీరములందు బంధింపబడు తరుణము వచ్చువఱకును నిటులనుండి, తాము పూర్వజన్మలందు కూర్చుకొనియున్న అభ్యాసముల కనుగుణ్యములగు నైజగుణములతో నొప్పు శరీరములతో జన్మించును. మితిమీరి తిను తిండిపోతు పందిగనో, క్రూరకర్ముడు డేగగనో తోచేలుగనో, లంచగొండి కుక్కగనో, లేక యిట్టిగుణములతో హీనత ననుభవించు నికృష్ట పరుడుగనో

పుట్టును. ఉత్తమశీలురు సంఘోషకారులుగను, పూజనీయులుగను, సుఖవంతులుగను పుట్టుదురు

సంపూర్ణముగ నిర్దోషులును తత్వపరాయణులును జ్ఞానానంద సంభాయకులునుమాత్రము దేవతాగణములతోజన్మింతురు. ఆకారణముచేత వారీలోకమున భోగముల కాశించకుండ, లాలసాలంపటమున జిక్కుకొనక సంయమనముపూని వర్తింతురు. వారి సంయమనమునకు గాగణము లోభ త్వముకాదు; అవమానములకు వెఱియు భీరుత్వముకాదు. కీర్తి ప్రతిష్ఠలకగు నారాటమును గాదు. సద్గతిగోరు బుద్ధిమంతు లెవరును పరుల నిగ్రహాను గ్రహములను పాటించి వర్తించువారుగాక, సద్గతి ప్రాప్తించు నిమిత్తము స్వధర్మనిర్వహణకాములై నిగ్రహము పూనుదురు.

తత్వపరాయణత యలవడని కాలమున ఆత్మ శరీరమున బంధింపబడి, యందుండి తానుచూడగలంతమట్టుకే చూచుచు పరమ పామరత్వమున బడియుండును. తనకా కారాగ్రహ వాసము కామముచే సంభవించెనని తలఁపడు. ఆ దశలో అనుభవించు దుఃఖములు ఫలించి తత్వవిచారణాభిలాషపొడచును; ఇంద్రియముల మోసపు త్రాళ్ల నుండి తప్పించుకొను యత్నము చేయుమని ప్రోత్సహించును. ఆశ్చ్యంతావసరమగు సప్పుడు తప్ప ఇంద్రియముల వినియోగించు కొనవలదని హెచ్చరించును. వాని బారి నుండి విడివడి తనకు తానై నిలచియుంట భృథకరమని బోధించును. మనోవికల్పములకు లోబడవలదని

యువదేశించును. సత్యతత్వమును వివేకముచేసంపాదించనగునే గాని, దృశ్యప్రపంచాటోపముల మూలమున ప్రాసింపజాల చుని రుజువు చేయును. తత్వవిదుని యాత్మ బంధవిముక్తి కడ్డు పడుట దోషమగునని భావించి, తనకు సాధ్యమగు సంతపఱపి ఐహికములగు సుఖము, కామము, దుఃఖము, భయము, వీనినెండి దూరముగనుండును. ఎందువలన ననగా నరుడు సుఖము, భయము, దుఃఖము, కామము మున్నగు వాని యారాటమున జిక్కునప్పుడు, రోగముల వలనను కామతృప్తికి పూనుటచే గలుగు కీడుల వలనను మాత్రమే గాక యీ కామాది దుర్గుణములవలననుసయితము బాధలు వచ్చునని తత్వజ్ఞానువుని యాత్మ బాగుగ గ్రహించును. మహత్తమమగు కీడులన్నిటిని ఇది భరించునుగాని, లెక్కనేయదు. అనగా నాభావ మిది: సామాన్య మానవుని యాత్మకు సుఖదుఃఖావేశములు కలిగి నప్పుడు, ఆ యనుభూత విషయమే దైనను, స్వతస్సిద్ధము గాకు న్నను, విశిష్టమై సత్యమై పఱగునని యది భావించును. అటు వంటి యనుభూత విషయములు ప్రధానముగా దృశ్యములై యుండును. ఆ దశలో ఆత్మ పూర్తిగ శరీరము యొక్క బంధనమున బడియుండును. ప్రతి సుఖమును ప్రతి దుఃఖమును ఒక విధమగు మేకు! ఈ మేకులును చీలలును ఆత్మను శరీరమునకు బిగించివేసి, శరీరమేమి చెప్పినను దానినెల్ల సత్యమని యొప్పు నటులచేసి, దానిని శరీరస్వభావమునే కల్పనచేయుచుండును. ఆకారణమువలన శరీరముపొందు భ్రాంతులును ఆనందము

లును తనకును గల్గుటంజేసి, దానిమార్గమునే, దాని జీవన విధానమునే అవలంబింప వలసిన దగును. కావున నది శరీరమును విడుచు సమయమున దానిచే కళంకితమై యుంటవలన పరలోకముం జేరునప్పుడది నిర్మలముగ నుండ జాలదు. ఆ హేతువుచేత నటువంటియాత్మ వేగిరమే యింకొక శరీరము లోనికి పడిపోయి, నేలలో నాటిన విత్తువలె, వేరులు పాతుకొనును. కాబట్టి దైవీయమును, నిర్మలమును, నిశ్చలమునగు తత్త్వప్రాప్తి లేకుండ పోవుచున్నది.

మఱియు నీ కారణములనుబట్టియే, సత్య తత్వపరాయణులగువారు ఇంద్రియ నిగ్రహమును పహించి ధీగులై యుండుట; లౌకిక లాభాపేక్షతోగారు. తత్వపరాయణుని యాత్మ తనకు ముక్తినిగూర్చుకొనుటే తత్వజిజ్ఞాసయొక్క గమ్యమని భావించును. తత్వజిజ్ఞాస తనకు దేని దాస్యము నుండి ముక్తినిొసగునో, అటువంటి సుఖదుఃఖముల దాస్యమున పడిపోవుటకు మఱల నిచ్చగింపదు. ఏమేని కర్మను చేసినను కర్మరాహిత్యము కొఱకైయే చేయును. కాని బంధనముల గల్పించుకొనుటకు చేయదు. అటులనా యాత్మ శాంతిని గూర్చుకొనును; సదా జిజ్ఞాస చేయుచు దానియందే నిమగ్నమైయుండును. సత్యమును, దివ్యమును, నిత్యమునగు దాని ధ్యానమునే చేయుచు దానివలననే ప్రపర్ధనము గాంచును. ఈ రీతిగా తా నీ జీవనయాత్రను గడుపుచు, మరణానంతరము తనను బోలునట్టియు తన నైజమున కర్హ

మైనట్టియు తావునకుబోయి, ఈజన్మయందువాటిలు ననర్థముల నన్నిటి నుండి మోక్షమును బడయుదునని విశ్వసించును. ఓ నా మిత్రులారా! ఇటుల పోషింపబడి, శిక్షణమును పొందిన యాత్మ తాను శరీరమును విడిచి చనునప్పుడు, ఛిన్నభిన్నమై, గాలి కెగిరిపోదునేమోయని గాని, మొదలే లేకుండబోయి సర్వ నాశము పొందుదునని గాని భీతిల్లదు సుడీ! దీనినిగూర్చి మీ కేమయిన సందియములున్న యెడల, వానిని దెలుపుటకు వెనుకాడవలదు. ఈవివరణము నింకను సూక్ష్మతరమును సమగ్రమునగు మార్గముననడుపవలయు నని మీయభిప్రాయమగుచో మీ భావముల వివరింపుడు. నా సహచర్యము వలన ఫలము గలదని మీరు తలంచుచో నన్ను గూడ మిమ్మునుసరింపనిండు”

అంత సిమియ సిట్లు మరణానన్త సమయమున వానిని శ్రమపెట్టుట యుచితము కాదని సంశయము దెలుప సోక్రటీసు మహాశయు డిట్లనెను.

మృత్యువు దుర్గతి గాదు

మిత్రమా! నా కిప్పుడువాటిలినది దొక దుర్గతిగా తలపోయుట లేదని నేను నీవంటి వానికే నచ్చజెప్ప లేకపోయిన యెడల, నా సహజ చిద్వైఖరిని వీడి యిప్పుడు కృపణుడనై యుంటి నని నీవు సంశయించుచో, ఇతర జనులకు నచ్చజెప్పట మర్హము. హంకలకు మరణ మానన్నమైనదని తెలి

యవచ్చినప్పుడు, పూర్వము కంటె బిగ్గటగా నెలుగెత్తి గానముచేయును. ఏలన అవి తమ స్వామి యగు భగవంతుని సన్నిధానమునకు బోవుచుంటిమను నానందముతో సిండిపోవును. రానున్న స్థితిని గ్రహించుటలో నేను వాని కంటె దీనతరా వస్థలో నుంటి నని నీ వభిప్రాయపడుచున్నట్లున్నది. మరణ భీతి గల మానవులు, హంసలును తమ మరణముం గూర్చి దుఃఖించుచు, విలాపము చేయుటకే ఎలుగెత్తి యుటచు నని పలుకుదురు. ఆకలిగాని చలిగాని మతే బాధగానికలుగు నప్పుడు ఏవక్షియు రుతము చేయ దనుటను వారు మఱచుచున్నారు. చిలుకయు, గోరువకయు మైనాపిట్టయు గాని హంసగాని దుఃఖముచేత గానము చేయునని నేను తలంప జాలను. హంస లు భగవంతుని వత్సములు గాన వానికి భవిష్యత్తు తెలియు ననియు రానున్న శుభముల, గుర్తించి గానము చేయుననియు నా నమ్మకము. కాబట్టి యవి తమ యావజ్జీవమునందు కంటె మరణ దివసమున మహాదానంద గానముచేయును. నే నీహంస లకు సహచరభక్తుడను; వాని దైవతమునకే నేనును స్వాత్మ యము చేసికొనియున్న వాడను; వానికి వలెనే నాదైవము నాకును భవిష్యత్సూచన నిచ్చి యున్నాడు. ఈ జీవసమును బాసిపోవుటలో నేను వత్సులకంటె హెచ్చుగ దిగులు పడుట లేదని నా విశ్వాసము. నన్ను శ్రమపెట్టు చుంటి మనుకొనక ఆదండనాధికారులు మిమ్ము మాటలాడ నిచ్చునంతవఱకు నాతో ముచ్చటించవచ్చును. నీయిష్టము వచ్చిన ప్రశ్నల

లకుగవచ్చును; సంశయ మెంతమాత్రమును పెట్టుకొనకుడు” -అతలు సినియ సిట్లు వచింపదొడగెను. ఈ విషయములను గురించి యీ జీవితములో ఇదమిద్దమని తేల్పుట దుర్లభము. బహుశః అసంభవమును కానగును. అయినను సర్వవిధముల బరిశోధించుటలో తనక సాధ్యముకాదని తోచునంతవఱకును, పూనిక వహింపనివాడు శుద్ధపామరు డనవలయును. విజ్ఞులవలన నేర్చిగాని, మనంతట మనము పరిశోధించి గాని పరమార్థ సత్యములను నిగ్రాహ చేయవలసియుండును. అది సాధ్యపడదా, మానవ నిర్మిత శాస్త్రమునందు అత్యంతము సహేతుకముగ దోచుదానిని అపలంబించి, తెప్పకొ య్యానముకొని యేలు దాటువానివలె జీవనప్రవృత్తిని తరింప సాహసింపవలసియున్నది. అకృష్టవశమన భగవ దుద్దిష్ట శాసనమేదేని లభించి, దృఢతర నాకారాజమువలె సుఖ తరముగను సురక్షితముగను నావలి యొడ్డు చేర్చుచో ధన్యులమే !

ఆత్మ లయపండిదగునా ?

ఇక నన్ను బాధించు శంకను నివర్తి చేసికొనుటకై నిన్నొక ప్రశ్న నడిగెదను; సంగీతమున ‘లయ’ అనుదాని నీ ఊపకరణములకును నీవాదనను అనువర్తింపజేయవచ్చును. శ్రుతిచేసిన వీణలోని ‘లయ’ అదృశ్యమైనది; స్థూలము కానిది; సంపూర్ణముగ సుందరమును దివ్యమునై యొప్పు

నది. వీణెయు దాని తీగలును స్థూలములు, శరీరమువంటి స్వభావముగలవి; మిశ్రపదార్థములు (సావయవములు, భౌతికములు; శక్త్యరమల బోలునవి, శరీరదా వీణె సగిలి తీగలు తెగినప్పుడుగాని సడలిపోయినప్పుడు గాని 'లయ' యనునది నాశనమగుట లేదని నీవాదము ననుకరించి పలుకుదు మనుకొనుము; 'లయ' శాశ్వతముగ నిలిచియుండవలసినదే అని తర్కింతు మనుకొనుము. భూతవికారములగు వీణెయు తీగలును శాశ్వతముగ నుండునని వాదించుట సాధ్యము కాకపోయినన, ఈ తీగలు 'తెగిపోయినతన', దివ్యమై ఆత్మతమై పలుకు 'లయ'యు నాశమగుచున్నది ఆతీగల కంటెను వీణె కంటెను ముందుగనే నాశనమగుచున్నది. 'లయ' శాశ్వతమై యెచ్చోటనో యున్నదనియు, ఈ కొయ్యయు లోహపు తీగలును దానికంటె ముందుగనే విచ్చిన్నమై పోగలసనియు నొకడు వాదన చేయవచ్చును. మఱియు మనలో చాలమంది ఆత్మ బహుళః మిశ్రపదార్థమేమి యను సంశయము కలదని నీకును తెలియును. ఉష్ణము శీతము, పొడి తడి, మాంసము యెముక యిటువంటి తత్వములు చక్కగను తగు పరిమాణములతో సమ్మిళితము చేయబడి శరీరముగా నిర్మితమై కూడి యుండు స్థితి 'లయ' వంటిదన వచ్చును. అప్పుడు ఆత్మయు నొకవిధమగు 'లయ' యే యందు మా? విషయము సుగ్రాహ్యమై పోగలదు. శరీరము మితిని దాటి సడలిపోవు నప్పుడు గాని, రోగములు ముగ్గుగు ననర్థములచే వీణెయొక్క తీగ

లను అతిగ లాగి బిగించునటుల, పీడింపబడునప్పుడు గాని గాన మునండలి 'లయ' వలెను, చిత్రకళలందలి సామరస్యము వలెను, ఆత్మ తానెంత దివ్యమైనదయినను వెంటనే నాశము గావలసినదే! శరీరమున మిగులునవో దహించి వేయువఱకును, లేక కృల్లిపోవువఱకును అంతకంటె హెచ్చుకాలము కూడ నిలిచియుండ గలవు. ఆత్మయన దేహతత్త్వ సంఘాతము వంటిదే యనియు, మరణ మనునది స భవించగనే మొట్ట మొదటనే ఆత్మ నాశము కాగలదనియు వాదించువానికి సమాధాన మేమి చెప్పగలము.'

నరుని యాత్మకు పూర్వ జన్మ లున్నను శాశ్వతమా ?

అంతట సోక్రటీసుచేత హెచ్చరింపబడి నీబీసుకూడ తన సం దేహము నీ క్రింది రీతిని దెలిపెను.

నాది ప్రాత యాక్షేపణయే. నరరూపములదాల్పుటకు పూర్వము ఆత్మకు అస్తిత్వము కలదని నీవు చాల సమర్థతతో విశదము చేసితివి. కాని నరులు మృతినొందిన యనంతరము వారి యాత్మలు 'శాశ్వతముగ' నిలిచియుండునా యను నా యాక్షేపణ యటులనే యున్నది. సిమియసు సూచించినటుల గాక శరీరము కంటె ఆత్మ బలతరమనియు, స్థితితరమనియు నొప్పుకొందును. నరుని అల్పతరాంశమగుశరీరము మరణానంతరము కొంతకాలమైనను నిలిచియు ట కండ్లాట జూచుచును అంతకాలమైనను మన జాలని ఆత్మ యేమాత్రమైననేమి బల తరమునగునా యన సమాధాన మిది. ఒక కథ చెప్పదను

ముసలి సాలెవా ఊకడు మృతినొందినాడు. ఆతడునాశమందక యొక్కడనో పరలోకమున నిలిచియుండును; ఏలయన వానిచే నేయబడి మరణకాలమున వానిచే ధరింపబడియున్న వస్త్రము నాశము గాలేదు. నాశము చేయబడనులేదు. వస్త్రము కంటె వాని శరీరము బలతరము; శ్రేష్ఠతరము. అయినను ఆవస్త్రముకంటె ముందుగ వాని శరీరము విచ్ఛిన్నమై నశించుచున్నది. వాని శరీరము కంటె వాని ఆత్మ బలతరమైనది శ్రేష్ఠతరమైనది అయినను పైవిధమున వాని శరీరము కంటె ముందుగనే నశింపవచ్చునుగదా? ఈ సందర్భములో ఇటుల తర్కింపనగును. ఆసాలెవాడు చాల వస్త్రములను నేసినాడు, ధరించినాడు అవినాశనముకాగా వాని శరీరము నిలిచియున్నది. కాని తుది వస్త్రము నశించులోపల వానిశరీరము నాశమొందినది. అటులనేయనేకశరీరములనుసృష్టి చేసికొనుచు, వానిలో నివసించుచు వచ్చినఆత్మ, తుది దగు నరశరీరమును ధరించి, మరణకాలమున దీని కంటె శీఘ్రతరముగా నశించునేమో! అత్మ యనేకజన్మల సందుచు నరజన్మకు పూర్వము ఉండియున్నదనినను, తుదిదగు నరజన్మానంతరము మిగిలియుండు నని యెట్లు విశ్వసింపదగును? తుదివస్త్రమును, తుదిశరీరమును విడిచి ముసలి సాలెవాని యాత్మ నాశమైనదనరాదా యని యనేకులు శంకింతురు. ప్రతి జన్మకునంతమున ఆత్మకు హాని లేక పోవచ్చును; కాని తుదిశరీర పతనానంతరము నాశమందవచ్చును. ఆత్మవృత్త్యవస్తువు కానందున, నీ

మాటలను బట్టి ఆత్మ శాశ్వతమని భ్రమించుట కంటే దాని మరణముం గూర్చి శ్రద్ధ వహించుట మంచిది!”

ఈ పలుకు లాలకించిన యచ్చటి వారందఱును, సోక్రటీసు బోధలన్నియు భగ్నమైనవని వెఱగుపడిరి; రిచ్చపాటుం జెందిరి. సోక్రటీసుమాత్రము, నిశ్చలుడై, మిగుల నాదర మొప్ప వినుచు, శాంతముగను వివరముగను చిన్నిచిన్ని ప్రశ్నల నడుగుచు సమాధానములను వారిచేతనే జెప్పించుచు నీ క్రింది యంశములను జక్కగ బోధించెను. మోమోటములేక తన వాదన సిద్ధాంతములలో నినుమత లోపమున్నను వెల్లడింపు డని హెచ్చరింపుచు నిటుల ప్రసంగమును సాగించెను. దాని సారాంశ మిది.

సమాధానము.

మీయిగ్రవురును జ్ఞానమనునది పునఃస్మృతి యని యం గీకరించియుండిరి. ఆసిద్ధాంతము ననుసరించి, ఆత్మలు శరీరములో బంధింపబడుటకు పూర్వము, ఎక్కడనో యొక్కచోటున నుండి తీరవలయునుగదా! నరే, ‘లయ’ యనునది మిశ్రపదార్థము, అనగా అవయవములతో గూడిన దంటిరి. అనితనకు పూర్వము కొన్ని స్వరములు పుట్టి వాని సమ్మేళనము ఘట్టిల్లినగాని యేర్పడదు. ఇట్టి లయ, ను బోలి ఆత్మ దేహ తత్వములు సరిగా మేళగించుటచేత నేర్పడునదే యనెడు పక్షమున పునఃస్మృతి సిద్ధాంతము నిలువజాలదు. ఏయేతత్వములు గూడి

‘లయ’ యేర్పడునో వాని జననమునకు బూర్వము ‘లయ’ పుట్టినదనుట యెంతమాత్రమును పొసగదు కదా! ఇక నర శరీరమున బ్రవేశించుటకు బూర్వము ఆత్మ కలదని తీర్మానించితిమి. ఇప్పుడు ‘లయ’కు పోల్చి ఆ యాత్మ యొక్క పుట్టుకకు పూర్వము పుట్టియుండని, శరీరతత్వములతో ఆత్మ నిర్మాణమగునందుమా? ఆత్మను గూర్చి నిపు సక్కాణించునట్టి విషయములకు పొందిక కుదురుటలేదు. వీణ, తంత్రులు, ధ్వజులు అను వానికి సమరసవరనము కూర్పబడక పూర్వము, విపుట్టి యుండవలయును. ‘లయ’యో వీనికన్నిటికిని తుదను పుట్టిన; కాని వానిన్నిటికంటె ముందుగ నాశమగును. ఈసీ తీర్మానమునకును, జ్ఞానమనగా పునఃస్మృతియును సిద్ధాంతమునకును సంఘటన పొసగుటలేదు. వీనితో నే సిద్ధాంతమును స్థిరముగ నొప్పుకొందువు?”

ఇట్లుడుగ సిమియసు పునఃస్మృతి సిద్ధాంతము విశ్వంకముగ సంగీకరించుటచేత ఆత్మకును లయకును పోలిక నిలువజాలదని, తనవాదన నుపసాహరించుకొనెను. సోక్రటీ సింకను నిట్లు పలికెను. ఈసమస్య నింకొకతీరున విమర్శింపవచ్చును. “లయ”గాని యింకేసంఘాత ఫలముగాని, తానేర్పడుటకు ఆధారములయియుండు తత్వముల నతిక్రమించి వానికి భిన్నమగుదశను పొందజాలదు. వానిని తిరస్కరించి తాను స్వతంత్రముగ నేపనిగాని యొనర్పజాలదు.

ఆత్మ ఏయే తత్వములతోగూడి వర్తించునో, ఆ తత్వ

ములనన్నింటిని శాసించుచున్నది. జీవితమంతటియందును ప్రతి విషయముగోను ఆత్మ వాని నెనుగ్గుచునే యున్నది. ప్రతి నిషయమునందును వానిపై నధికారము వహించి, వానిని శిక్షించుచున్నది; ఒక్కొక్కప్పుడు కఠినముగ శిక్షించుటయు కలదు. గరిడీసాము, బొప్పెనముగము మొదలగు బాధ కరశిక్షణ విధానముల ప్రయోగించును; కొన్నియెడల తేలిక శిక్షణముల గజపును; ఒక్కొక్కప్పుడు భయపెట్టును. కావున మిత్రములారా! ఆత్మను “లయ” యనుటతప్ప. ఇక చెందవ దగు సిబీసు వాదనను విచారించుము.

ఆత్మ బలతరమును దైవీయమునై. మనము నరజన్మ లెత్తుటకు బూర్వము “అస్తిత్వము” నలదని ధృవపఱుపబడెను. ఆరుజపు ఆత్మ అమృతమనుటకు రుజువు కాదు. చాలకాల ముండునదనియు, చాలకాల ముండి యుండి పూర్వదశయందు చాలవిషయముల నెఱిగి, చాలకార్యముల గావించె ననుటకు మాత్రమే ఆరుజపు ప్రయోజనకారికొగలదు. కాని అంతి మాత్రముచేతి అమృతము శాశ్వతము ననుటకు వీలండదు. నరశరీరమున దానిప్రవేశమే దాని వినాశకారణమగు జాడ్యము వంటిదని సిబీసుసూచన. మఱియు ఈనరజన్మను దుఃఖము లతోగడపి, మరణమును సంఘటనమున స్వచ్ఛాశాశకుననున, ఆయా శరీరములు దాత్మ ఒక్కతడవ ప్రవేశము చెసెను చాలసార్లు చేసినను ఆత్మ నిత్యమని రుజువుచేయజాలనియెడల పిచ్చివాడైననేతప్ప, ప్రతివాడును మరణమనిన భయపడవల

సినదే అని సీబీను వాదన.

ఓ సీబీనూ! ఒకటిని ఒకటిచేర్చునప్పుడు, ఇంకొకటి తనతో చేర్చబడుటవలన మొదటి ఒకటి ఎందుకు రెండైన దందుమో; లేక యిప్పుడు తొత్తుగా చేర్చబడిన ఒకటి తాను దేనికి చేర్చబడెనో ఆ ఒకటితో గూడి ఎందుకు రెండైనదం దుమో నాకు విశదమగుటలేదు. అవి కలిపివేయ బడుటవలన గాని, లేక ఒక దాని ప్రక్క నొకటి పెట్టబడుటవలనగాని, ఒకటి రెండగుటకు కారణము తెలియుటలేదు మరియు అవియే వేరుగా నున్నప్పుడు రెండెందుకు గానో తెలియుట లేదు. ఇంకను చూడుడు; ఒక దానిని రెండుగా విభాగించి నప్పుడు, ఆవిభజనచేత ఒకటి రెండయ్యెనందును. అట్లుగచో సరిగా విగుర్తకారణములచేత ఒకటి రెండగుచున్నది. అను చున్నాము! మొదటియుదాహరణలో సంకలనముచేత అనగా ఒక దానిని ఇంకొక దానికి చేర్చుటచేతను; రెండవ యుదా హరణలో ఒక దానినే విభజించుటచేతను ఒకటి రెండగుట సంఘటిల్లుననుచున్నాము!

కేవల సందర్భములు.

ఇట్లు విచారించుడు: ఒకటి అనుదాని పుట్టువేటుల ఘటిల్లుచున్నదో నేనింకొక విధముగా గ్రహింపజాలితిని. ఆవిషయమున మీరును నాతో నేకీభవింతురేమో చూడుడు: కేవల సాందర్భముగాక ఇంకనేదేని సుందరముగా కాన్పించు

నెడల ఇది కేవల సౌందర్యాంశమునొకంత పంచుకొని తీరవలయునని నాయభిప్రాయము. ఇంతకు మించి వేఱు కారణములున్నవనిన నేను గ్రహింపజాలను. ఏదేని యొకవస్తువు దీప్తివంతములగు రంగులు గలదగుట చేతనో, చక్కని ఆకారముగల దగుటచేతనో, మతేకారణముచేతనో, సుందరముగ గాన్పించుచున్నదనిన యెడల నేనొప్పుకొనను. అన్ని సుందరవస్తువులును కేవల సౌందర్యధర్మమును తమయందు ఇముడ్చుకొనుటచేత మాత్రమే సుందరములు కాగలుచున్నవి. అన్ని పరిణామముల విషయము నిట్టిదే. పెద్దవగుట, చిన్నవగుట, పొడవగుట, పొట్టివగుట యిటులనే. ఇది మూఢభావమని మీరు నవ్వుదురుగాక. కేవల ధర్మమును పంచుకొనియే యేపై నను ఆధర్మముగలవగుచున్నవని నానిశ్చితాభిప్రాయము.

పరిమాణ ధర్మమనునదియే పెద్దవస్తువులను పెద్దవానిగను, చిన్నివస్తువులను చిన్నవానిగను చేయుచున్నది. ఒక మనుష్యుడు వేటొకనికంటె తలచేత పొడవనిగాని, తలచేత పొట్టియనిగాని నీ వంగీకరింతువా ? పరిమాణధర్మము చేత, అనగా పొడవరితనము తనయందున్నయెడల పొడవరియగును లేదా పొట్టితనము తనయందుండుటచేత పొట్టియగును.

పది యెనిమిది కంటె రెండుచేత పెద్ద దగుచున్నది అనియు, ఆటుల పెద్దదగుటకు రెండు కారణమనియు చెప్పుట ఆశ్చర్యకరము. పదియెనిమిదికంటె సంఖ్యాధర్మముచేత పెద్దదగుచున్నది. సంఖ్యాధర్మమే పది పెద్దదగు

టకు కారణము. అటులనే ఒకకట్ట మూడు మూరల పొడవుగల దానికంటె జేనచేత పొట్టిదగుననిస అంగీకరింపదగదు. అది పరిమాణధర్మముచేత పొట్టిదగుచున్నది. కాని మూరలచేతను జేసలచేతను పొట్టిదికాజాలదు.

అటులనే ఒకటిని ఒకటికి చేర్చినప్పుడు రెండగుటకు సంకలనము కారణమనిగాని, లేక ఒకదానిని రెండు ముక్కలు చేసినప్పు డది రెండగుటకు విభజనము కారణమనిగాని పలుకునెడల నంగీకరింపదగదు. తన స్వకీయ వ్యక్తిత్వ ధర్మమును పాల్గొనుటచేత తప్ప, ఏవస్తువునకును ఉత్పత్తి, అనగా జననము కలుగజాలదు. ద్వైతధర్మమును పాల్గొనుటవలన తప్ప రెండున కుత్పత్తి సంభవము కాదు. సంకలనములును విభజనలును హేతువులుగ గ్రహ్యములు కాజాలవు.

సిమియసు సోక్రటీసుకంటె పొడవరి; సీబీసుకంటె పొట్టివాడు; అనునెడ సిమియసు రెండు ధర్మములను పాల్గొనుచున్నాడు. పొడవరితనము పొట్టితనము అను రెండు ధర్మములు వానియందు సంక్రమించుచున్నవి. సిమియసు సోక్రటీసుకంటె పొడవరియనునప్పుడు అతడు సిమియసు అగుటచేత పొడవరియగుటలేదు. పొడవరితనము వానియందుండుటచేత అట్లగుచున్నాడు, మరియు అతడు సోక్రటీసుకంటె పొడవరియగుట సోక్రటీసు సోక్రటీ సగుటవలననుకాదు. సిమియసు పొడవరితనమును సోక్రటీసు పొట్టిదనమును పోల్చుటవలన అది ఖుటిల్లుచున్నది. మరియు సిమియసు సీబీసుకంటె పొట్టి

యగుట సీబీసు సీబీసగుటవలనను కాదు. సీబీసు పొడవరి తనమును సిమియసు పొట్టితనముతో పోల్చుటచేత ఘట్టిల్లుచున్నది. ఈవిధముగా సిమియసును ఇద్దరి నడుమనుంచి సిమియసు పొడవరియనియుపొట్టియనియు చెప్పుచున్నాము. ఒకని పొట్టితనమును ఇంకొకని పొడివరి తనముచేతను, రెండవ వానిపొడవరితనమును మొదటివాని పొట్టితనముచేతను కల్పన చేయుచున్నాము. అనగా పరిమాణ ధర్మముచేత కల్పనచేయుచున్నాము. నేను త్రాసుతో తూచినట్లు మాటలాడుచు తర్కించుచున్నాను. ఎందుచేత ననగా నేను భావన చేయుపద్ధతి ననుసరించి మీ మీ భావనలను నడుపగోరుచున్నాను.

కేవలపు పెద్దతనము పెద్దదగుటగాని చిన్నదగుటగాని సంభవింపదు. మనయందున్న పెద్దతనమును చిన్నతనమును తనయందిమిడ్చుకొనదు; ఇంకొక దానిని తన కతీతముగను పోసియదు. పెద్దది తనకు భిన్నమగు చిన్నదిదాపునకు రాగనే దానికి లొంగి పారిపోవలెను; లేదా నశింపవలెను. నాస్థితి లోనేనుండి పొట్టితనమునే స్వీకరించి ఎప్పటి యటుల నేను పొట్టివాడ నయ్యేయుండు తీరున, పెద్దది కొద్దితనమును స్వీకరించి తాను తానుగాక మారి, తనస్థితిని నిలుపుకొనటయు పొసగదు. పెద్దతనము పెద్దదిగా నిలిచియుండి చిన్నది కాజాలదు. అదే విధముగా చిన్నతనము పెద్దదిగా నగుటయు సంభవింపదు. ఇట్లే ద్వంద్వములలో నొక్కొక్కటి స్వధర్మమును

నిలుపుకొనియుండియు తనకు విరుద్ధమగు స్వరూపమును పొందజాలదు. అట్టి మార్పునకది లోబడనేని తాను రూపుమాసినాశము కావలసివచ్చును.”

సోక్రటీసు ఇట్లు పలుకగానే అచ్చటి వారిలో నొకరు ‘హెచ్చగునది తగ్గుదానినుండియు, తగ్గునది హెచ్చగుదాని నుండియు పుట్టుననియు ద్వంద్వములు పరస్పర వైరుధ్యము గలవానినుండి పుట్టుననియు ఇంతకు పూర్వమేకదా మనము చెప్పికొంటిమి! ఆసిద్ధాంతమునకిది విరుద్ధముగ కాన్పించుట లేదా?’ అని శంకించిరి.

సంజేహనివారణ.

అంతట సోక్రటీసు ఇట్లు విశదముచేసెను; “మంచి విమర్శనము! ఆరెండు ప్రతిపాదనలకునుగల భేదము కాన్పించుట లేదా? ఒకవిషయము దాని వ్యతిరేకవిషయమునుండి పుట్టునని చెప్పుకొని యుంటిమి. ఇప్పుడో మనయందుగాని ప్రకృతి యందుగాని చూపట్లు నొకవిషయము తానే తనకు వ్యతిరేకవిషయముగా నూరజాలదని చెప్పుచున్నాము. అప్పుడు ద్వంద్వధర్మమును స్ఫురింపజేయు వస్తువులనుగూర్చి ప్రసంగించు వాని వాని వ్యతిరేకనామముల చేత పేర్కొంటిమి. ఇప్పుడో స్వతస్సిద్ధముగ భిన్నములగు విషయములగూర్చి ప్రస్తావించుచు, వాని స్వకీయములగు ప్రత్యేకనామముల చేత వానిని నూచింపు చూటిమి. ఇవి పరస్పరము ఒంగొంటి

నుండి పుట్టునవికావు. భిన్నవిషయములలో ఒకటి తనకు దానే విరుద్ధము కాజాలదు. శీతము ఉష్ణము అనబడు ద్వంద్వధర్మములున్నవిగదా ! అవియే మంచును నిప్పును అనవచ్చునా ? శీతము మంచుకన్న వేఱు; ఉష్ణము నిప్పుకన్న వేఱు. మంచు ఉష్ణమును స్వీకరించి తన స్వస్వరూపముతో మంచును, ఉష్ణమునునై యుండజాలదు. నేడి దఱికిరాగానే తాను తొలగిపోవలెను, లేదా నాశముకావలెను. అగ్నియు, శీతము దఱి చేరునప్పుడు తాను తొలగిపోవలెను; లేదా సశింపవలయును. అది శీతమును స్వీకరించుటకోర్చి తాను నిప్పును శీతమును అయి స్వస్వరూపముతో నుండజాలదు.

ద్వంద్వలక్షణములలో నేనియు తనవ్యతిరేక ధర్మముతో పోతునంగీకరింపదు. ఇంతేగాక అట్టి వ్యతిరేక ధర్మముగల దేని పోతునుకూడ సహింపదు. శరీరమును సజీవముగ నొనర్చుటకు దానితో ఆత్మయుండవలెను. దేనియందు ఆత్మయుండునో అదెల్ల సజీవమనవలెను. జీవమునకు వ్యతిరేకము మృతి; జీవమునకు మృతితో పోత్తు శుదురుదు. ఆత్మ తాను వహించుదానియందు, అనగా సజీవశరీరమందు జీవవ్యతిరేకమగు మృతి నంగీకరింపదు. నరి అనుభావము బేసి అనుభావము నంగీకరింపదు. సరిసంఖ్యయందు బేసియను లక్షణమునకు తావులేదు. న్యాయము శ్రావ్యము అనుభావములు అన్యాయము అశ్రావ్యము అనుభావముల నంగీకరింపవు. ఈద్వంద్వలక్షణములతో నోహవిషయములలో దేనిని తన లక్షణము

లకు వత్స రేకములగు లక్ష్మణములుగలవిషయములతో పొత్తు కుదురదు. మృతికి వ్యతిరేకము అమృతము. అత్మ మృతి నంగీకరింపదు. కావున ఆత్మ అమృత మనవలయును.

మరల చూడుడు. శీతము అవినాశియగునేని మంచునకు ఉష్ణము దాపరించునపుడు ఆ శీతము వెడలిపోయి నాశమందకుండ నిలుపవచ్చును. కాని శీతము ఉష్ణము నంగీకరించియు సశింపక నిలచియుండు ననజాలము. అటులనే ఉష్ణము అవి నాశియైనయెడల ఉష్ణమునకు శీతము దాపరించునపుడు ఉష్ణము నిర్మూలమై నశింపదు. అది తొలగిపోయి సురక్షితముగ నుండును. అటులనే అమృతము మృతము కాజాలదు. అమృతమగునది అవి నాశియై యుండితీరవలయును కావున మృత్యువు తనపైన బడునప్పుడు ఆత్మ సశించు ననజాలము. అది అమృతమైయుండియు నాశము నెట్లు పొందగలదు? నగునికి మృత్యుసంభవించునపుడు వానిమర్త్యాంశమగు శరీరము మృతి పాలగును. వానిలోని అమృతాంశమగు ఆత్మచృతికే దూరముగ జని సురక్షితముగ అవినాశియై యొప్పును. కావునమనము మృతినొందునప్పుడు మనయాత్మలు సత్యముగా పరలోకమున నిలిచియుండునని చెప్పుకొనవలెను.

పు న ర్వి మ ర్శ న ము.

ఈ యంశమునుగూర్చి గాఢముగా పునర్విమర్శనము చేయుడు. ఆత్మ నిత్యమునుట సత్యమగునేని జీవితకాలమని

మనము వ్యవహరించు కాలపరిమాణము వఱకేగాక సర్వకాలమును దానిక్షేమము నరయవలయును. ఉపేక్షించుచోగలుగునపాయ మెంతయు భయంకరముగతోచును. మరణమునర్వవిషయములనుండియు పూర్ణము క్రియేయగుచో దుష్టులకది భగవంతు డనుగ్రహించు ప్రసాదమేయగును. వారు మృతినందునపుడు శరీరములనుండియు, దుష్టత్వము నుండియుకూడ వారి యాత్మకు ముక్తి లభించును. కాని ఆత్మ నిత్యమని తెలిసికొనియుంటిమి. మరియు ఆ ఆత్మ ముక్తివందుటకు సాధ్యమైవంతవఱకు పరిపూర్ణవంతమును విజ్ఞానవంతమును అగుటయే ఏకైకమార్గము అని గ్రహించితిమి. ఏలన తన విద్యను తన సంస్కారమును మాత్రమే ఆత్మ తనతోడ ఉత్తరలోకమునకు తీసికొని పోజాలును. మృతుడగు మనుష్యునకు పరలోక యాత్రారంభమున మహిషాపకారకరములుగగాని మహానర్థదాయకములుగగాని యుండునవివియే, ఏలయన నరుడుమృతినొందునపుడు జీవితకాలమున తనను రక్షింపుచువచ్చిన దైవతమునో, లేక, తనకు మార్గదర్శియై నడపు దేవదూతనో అనుసరించి పోవును. మృతులందరునుచేరి తమసుగూర్చిన న్యాయవిచారణ జగుగు ప్రత్యేకస్థలమునకును అచటినుండి తన యోగ్యతల ననుసరించి ఫలానుభవమునుపొందు లోకమునకును తోడ్కొని పోబడును. అచట నిర్ణీతకాలము గడపిన యనంతరము అతడు వేటొక మార్గదర్శి ననుసరించి వెనుకకు తీసికొనిరాబడును.

అటులేరువారె పితృలోకమును గూర్చియు అందు

జీవాత్మ లనుభవించు అవస్థలను గురించియు గ్రీకుల శాస్త్రములు పురాణములు మొదలగువాని కనుసరణములగు సంగతులను తెలిపి సోకట్టిను ఇట్లునెను. “ బుద్ధిమంతుడెవడును ఈవిషయముల సరిగా వానివర్ణనల ననుసరించి జరుగునవని నొక్కి వక్కాణింపబోడు. ఆత్మనిత్యమును అమృతముననిరుజ్జ్వలనది; గాన పరలోకములందు దానియవస్థలు ఆవర్ణనల వలన సూచింపబడెనని మాత్రము తెలిసికొనిన చాలును. శరీర భోగములును శృంగారములును తనకు హానిచేయునేగాని మేలు చేయునవికావు; గాన తుచ్ఛములుగ నెంచి ఈజీవితమున వైరాగ్యము సూనునరుడు తన యాత్మనుగురించి ఉత్సాహియై యుండుటకు కారణముగలదు. శరీర సుఖములు, అలంకారములు మొదలగువానికి మారుగా విద్యానందమునకై తీవ్రముగ పాటుపడుచు ఆత్మకర్తృత్వములగు నిగ్రహము, న్యాయవర్తనము, సాహసము, స్వాతంత్ర్యము, సత్యము, మొదలగు నలంకారములతో తన యాత్మను అలంకరింపజూచునతడు తన యదృష్టమెచ్చటి కాహ్వానించిన అచోటికి పోవుకొనుటకు సంసిద్ధముగ నుండును. పరలోకయాత్రకై మీరందరును మీ మీ సమయములు వచ్చినపుడు భవిష్యత్కాలమున నెప్పుడో ప్రయాణములు కట్టవలసియుండును. కాని నన్నో విధి ఇప్పుడే పిలుచుచున్నది. నేను స్నానముచేయు సమయమైనది. విషమును తాగుటకు పూర్వము స్నానము చేయుటమంచిది. నామృత కళేబరమునకు స్నానముచేయించు శ్రమ మీకును తగ్గగలదు.”

చమత్కారముగను ఉత్సాహముతోడను సోక్రిటీసు ఇట్లు సంభాషణమును ముగించునపుడు క్రిటోయను నతడు “సోక్రిటీసు! మీబిడ్డలను గురించిగాని ఇంక నితరవిషయములను గురించిగాని నీన్నేహితులకును నాకును నీయాదేశము లేవనినగలవా? యుత్తమమార్గమున మేము నీకెట్లు సేవ చేయగలమో చెప్పుము.” అని అడిగెను.

ఆ దేశము.

సోక్రిటీసిట్లు ప్రత్యుత్తరమొసగెను; “మిత్రమా! క్రిటో! నేను సదా మీకు చెప్పుచున్నవిధాన వర్తింపుడు, చాలును. మీయాత్మలగూర్చి శ్రద్ధ వహించుడు. మీరిప్పుడు వాగ్దానముల నేమియుచేయ నక్కఱలేదు. మీరు కావించు సర్వము వలనను నాకును నాయాత్మకును మీకునుగూడ ఉపకారము లభింపగలదు. అట్లుగాక ఈనాడును పూర్వమును మన తర్కవాదనలందు చెప్పుకొనుచువచ్చిన జీవనపథమును అనువర్తింపక మీ ఆత్మలగూర్చి అశ్రద్ధ వహించువారలైతిరేని మీరిప్పుడెన్ని వాగ్దానములు చేసినను అవెంతఘనము లయినను ఇనుమంతయు ఫలము చేకూఱజోదు.”

క్రిటో మఱలన్నిట్లు ప్రశ్నించెను. “మాశక్తిగొలంది చేసెదముగాత : సరే నిన్నెట్లు సమాధి చేయుమందువు?”

సోక్రిటీసు వాని మందబుద్ధికి వెఱగుపడి సరసోక్తులతో నిట్లనెను; “మీయిష్టముచొప్పునచేయుడు. కానిమీరుమాత్రము

మొట్టమొదటగా నన్ను పట్టుకొనవలయునునుమా! నన్నుమా
 తల్లిము జారిపోనీయకుడు ! [అచటి వారినిచూచి నవ్వుచు]
 మిత్రములారా ! నేను మీతో ప్రసంగించుచు మీ వాదముల
 విమర్శించుచు నుండిన సోక్రటీసునని క్రీటాకు విశ్వాసము గలి
 గించలేకున్నాను. కొలదిసేపటిలో శవముగా దాను చూడ
 నున్న ఈశరీమే నేనని అతడు భావించి తాను నన్నెట్లు పాతి
 పెట్టుటోయని విచారించుచున్నాడు! నేను విషమును తాగిన
 యనంతరము మీతోడ నిలువబోననియు దివ్యానందము నను
 భవింప వెడలిపోదుననియు మీకు రుజువుచేసి మీకును
 నాకును సంతృప్తిని సంపాదింపనెంచి తెలిపిన సిద్ధాంతవాదన
 లన్నియు వీనియెడల పూజ్యములే యున్నవి. క్రీటా నాయ
 భియోగ విచారణకాలమున నాకుజామీనుదారుడైయున్నాడు
 మీరిప్పుడు నాకు జామీనుదారులై యుండగోరెదను. నేనె
 క్కడికిని పాతిపోక నిలిచియుండునని అతడు జామీ నిచ్చి
 యున్నాడు. నేను మృతుడనై వెడలిపోదుననియు మీతోడ
 నుండననియు మీరిప్పుడు జామీనియ్యవలసియున్నది. అప్పుడు
 నామరణమును గూర్చిన యారాటమును ఇతడు తగ్గించుకొన
 గలడు. నాకశేబరమును తొలపెట్టుటో పాతిపెట్టుటో జరుగు
 నప్పుడు నేను దుర్భర బాధలను అనుభవించుచుంటి నని భావించి
 అతడు శోకింపక ఓర్పుకొనగలడు. మరియు నాలంశ్యక్రియల
 సమయమున తాను క్రిందపెట్టునది స్మశానమునకు మోసుకొని
 పోవునది పాతిపెట్టునది సోక్రటీసునే అని చెప్పటనుమానంబు!

మిత్రమా క్రితా ! అపార్థమగునటుల మాటలాడుట దోషమగుటేగాక ఆత్మ కనర్థమును గూడ సమకూర్చును సుమీ ! నీవు ఉత్సాహమును బూనుము. నాశరీరమును పాతిపెట్టుచుంటినని చెప్పుము. నన్నుగాదు; ఈ కళేబరమును నీయిచ్చవచ్చిన తీరునను నీకు మంచిదని తోచినట్టి విధమునను పాతివేయము.”

ఈపలుకులతో సోక్రటీసు లేచి స్నానపుగదిలోనికి పోయెను. అచ్చటనున్నవారు, తాము వినిన బోధలనుగూర్చి ముచ్చటించుకొనుచు రానున్న మహాదాపదనుగూర్చి శోకింపదొడంగిరి. తండ్రికి మరణ మాసన్నమైయున్న తరుణమున చిన్నబిడ్డలు దిక్కులేక అల్లాడు విధాన విలపింప సాగిరి. స్నానానంతరము సోక్రటీసు కొడుకులు (ఇద్దరు పసివారు ఒకడు పెద్దవాడు) వారికుటుంబపు స్త్రీలతోగూడి వచ్చిరి. వారికేదో హితబోధలుచేసి పంపివేసి, సోక్రటీసు తిరిగివచ్చి యితరులకడ గూర్చుండెను. విషమునిచ్చు రాజభటుడు సోక్రటీసు నెనుటికివచ్చి “మహానుభావా! అందరివలె నీవు నన్ను దూషింపవని నేనెఱుగుదును. అధికారులు నియమించుచేత నేను విధిలేక వారికి విషము ద్రావనిచ్చినపుడు వారు నాపై గోపించి తిట్టడివారు. ఇక్కడికి వచ్చిన వారిలో నెల్ల మీరు మహాత్తమములు, సాధువుంగవులు మహానుభావులు; నేనెరుగుదును. మీరు నాపైకినియకుడు. ఇందు దోషమెవరిదో మీరెఱుకయే. నేను సెలవుదీసికొందును. రానున్నదానిని

సాధ్యమైనంత ఓరిమితో భరింపుడు. నేనెందుకు నియమింపబడి యుంటినో నీకు తెలిసియేమున్నది.” ఇట్లుచు నావురని ఏడ్చుచుచు అతడు వెడలిపోయెను. సోక్రటీసు వానిపైపు జూచుచు, “మంచిది! నీవు చెప్పిన వడుపునచేసెకను.” అనుచు అక్కడి వారికై తిరిగి ఇట్లనెను. “ఈ మనుజుడెంతటి సాదర మతి గలవాడో చూడుడు! నేనిక్కడ ఉన్నంతకాలము అతడు తరచుగా నన్నుజూడవచ్చుచుండును. ఒక్కొక్కప్పుడు నాతో మాటలాడేవాడు. చాలబుద్ధిమంతుడు. ఇప్పుడు జూడుడు. ఎంతటిసానుభూతితో నాకై శోకించుచున్నాడో! సరే క్రిటో అతడు చెప్పినటుల చేయుదముగాక సిద్ధముగానుండెనేని విషమును దెమ్మనుము. సిద్ధముగలేదా ఆయత్తము చేయు మనుము.”

అంతట క్రిటో ఇట్లు దీనాలాపము లాడసాగెను. “ఆగుము సోక్రటీసూ! సూర్యుడింకను పర్వతములపైగ నున్నాడు అస్తమయముకాలేదు. మఱియు విషము! తాగు వారు సాధ్యమైనంత యాలస్యముగా త్రాగుదురు. ఆలోచన భోజ్యపానీయముల తృప్తిగ నారగించుటయు ప్రియ మిత్రులతో వినోదముల సల్పజూచుటయు నే నెఱుగుదును. కావున నీవుతొందరపడకుము. ఇంకను సమయముగలదు.”

ఈ పలుకు లాలకించి నిశ్చలచిత్తముతో సోక్రటీసిట్ల నెను; “నీవు నూచించినవారు సహజముగా నటుల జేయుదురు. ఆరీతిగా వర్తించుట తమకు లాభకరమని, పాపము

వారు తలపోయుదురు. సహజముగా నే నటుల తలచువాడ గాను. కొంచెమాలస్యముగా విషము ద్రావుటవలన లాభ ముండునని నే నెంచజాలను. అంతటి లుబ్ధత్వముతో జీవిత మును పోడిగించు కొనుటయందు నాకు నిరసనభావముగలదు. కాబట్టి నామాటను నిరాకరింపకుము.”

అప్పుడు క్రీట్ దావున నిలచియున్న నేవకుని సైగనను సరించి విషపుగిన్నెతో రాజభటుడేతెంచెను. సోక్రటీసు వానిని చూచి, “అబ్బీ! నీకీవిషయములు బాగుగ తెలియును. నే నేమి చేయవలసి యుండునో చెప్పమ”ని అడుగ నతడు “మీగు దీనిని ద్రావి కాళ్ళ బరువెక్కువటకును ఇటు నటు తిరుగ వలయును. పిమ్మట పరుండవలెను. అప్పుడు విషము దానిపని నది చేయును.” అనుచు విషపుగిన్నె నందించెను. సోక్రటీసు మందహాసముతో దానినంది వుచ్చుకొని ఇసుమంతయుతోట్రు పాటులేక నివర్ణుడుగాక విచారనూచనా రహితుడై భటుని నైపు దృష్టినిలిపి “దీనినుండి కొంచెము తర్పణగా విడుచుటకు నీవేమందువు; నే నటుల విడువవచ్చునా లేదా?” అని యడి గెను. “పరిగాచాలుననిమేమెంచునంతయేసిద్ధముచేయుదును”ని అతడు చెప్పగా సోక్రటీసు “తేలసినది. నా ఈయాత్ర జేమ కరముగ సాగుగాక యని నేను దైవప్రార్థనచేయవచ్చు నను కొంటాను. అటులచేయుట విధి. అంతే నాప్రార్థన. తథాస్తు!” అనుచు విషపుగిన్నెను పెదవుల దావునకెత్తి శాంత్యానంద ములు మోమున మెఱచు ఈషన్మాత్రము విషాదమును చూపక ఆ విషమును గ్రోలినాడు!

అం త్య ము.

ఇంతవఱకు మదిని చిక్కబల్లుకొని అచ్యోగూర్కుండి

యన్నవారు దుఃఖము నాపజాలక కన్నీరు వరదలై పాట
 శోకింపగడగిరి. సోక్రటీసు సుస్థిరచిత్తముతో వారలం
 జూచి, “మిత్రములారా! మీరేమిచేయుచుంటిరి? ఈ తీరున
 బేలలై విలాపము గావించురనియేగదా స్త్రీల నావలకుబంపి
 వేసితిమి’నిబ్బిరము చూపుడు! సాహసముతో నోర్చుకొనుడు!
 నరుడు ప్రాణము విడుచునపుడు నిశ్శబ్దముగా సర్వశాంతముగా
 నుండవలయు నందురు.” అనెను. ఈ పలుకు లాలకించి
 లజ్జచే నచ్చటి వారొకింత నెమ్మదిగ కూర్చుండిరి. సోక్రటీ
 సంతట లేచి యిటునటు తిరుగసాగెను. కొంతసేపటికి కాళ్ళు
 బరువైకెన్ననిచెప్పి విషము నిచ్చినబంటు యొక్క సన్నల
 ననుసరించి వెల్లికిల పరుండెను. ఆభటుడు తడవతడవకు వాని
 పాదములను కాళ్లను పరీక్షించుచు కొంతసేపటికి గట్టిగ నొక్కి
 స్పర్శ తెలియుచుండెనాయన సోక్రటీసు లేదనెను.

క్రమక్రమముగా పాదములు, పిక్కలు, శోడలు, పొంది
 కడుపువఱకును స్పర్శజ్ఞానముపోయి చలువలుగ్రమ్మిబిగియుచు
 వచ్చెను. హృదయమున చలువలు సోకినవి. ‘ముగిసెను’ అను
 పలుకు సోక్రటీసునోట నుదిని వెలువడెను! ఇట్లుగ్రీనువీరుడును
 గోకైక భౌతికన్న ప్రాచీన తత్వదర్శియు తనపేర నొకబోధ
 నా విధానమును ప్రపంచమునకు ప్రసాదించిన మహాత్ముడును
 ఇక్కటులకు వెలువక తాజెప్పినటుల వర్తించిన ధీరుడును ఈ
 మర్త్యలోకమును వీడి భౌతిక జగములోనివారిని మాత్రమే
 స్పృశింపజాలు మృత్యువును అతిక్రమించి, మృత్యుంజయుడై
 అమరలోకము నలంకరింపబోయెను.

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి.

